

ÍSLENSKA ÆSKULÝÐSRANNSÓKNIN

Utanskóla könnun

MENNTAVÍSINDASTOFNUN

© Ellen Dröfn Gunnarsdóttir, Unnar Geirdal Arason og Ólöf Ragna Einarsdóttir

Október, 2023

Íslenska Æskulýðsrannsóknin: Utanskóla könnun, Menntavísindastofnun, Menntavísinda-
svið, Háskóli Íslands

ISBN: 978-9935-468-32-1

Efnisyfirlit

Samantekt	1
Inngangur	3
Framkvæmd og þátttakendur	4
Flokkun menntunar og starfsbreyta	5
Úrvinnsla gagna	6
Félagsleg og efnahagsleg staða	7
Fjárhagslegt bakland	7
Karlur og konur	8
Búseta	9
Höfuðborgarsvæði / Landsbyggð	9
Karlur og konur	10
Lýsing á búsetu	11
Karlur og konur	12
Barneignir	13
Karlur og konur	14
Menntun foreldra	15
Menntun föður	15
Karlur og konur	16
Menntun móður	17
Karlur og konur	18
Starf foreldra	19
Starf föður	19
Karlur og konur	20
Starf móður	21
Karlur og konur	22
Áhrifaþættir á brotthvarf	23
Líðan í grunnskóla	24
Karlur og konur	25
Hvatning foreldra í grunnskóla	26
Karlur og konur	27
Einelti í grunnskóla	28
Orðið fyrir einelti í grunnskóla	28
Karlur og konur	29
Lýsing á eineltinu	30
Lagðir annan nemanda í einelti í grunnskóla	31
Karlur og konur	32
Lýsing á eineltinu	33
Heilsa og líðan	34
Almenn heilsa	34

Karlur og konur	35
Hausverkur, magaverkur og bakverkur	36
Svefn, svimi og pirringur	37
Streita, kvíði og depurð	38
Tilfinningar undanfarnar tvær vikur	39
Einmana	40
Karlur og konur	41
Framtíðarsýn	42
Draumastarf	42
Karlur og konur	43
Draumanámið	44
Karlur og konur	45
Starf sem er skemmtilegt þegar þú verður 30 ára	46
Karlur og konur	47
Góð laun þegar þú verður 30 ára	48
Karlur og konur	49
Vímuefni	50
Áfengi, sígarettur, kannabis	50
Nikótínþúðar, munntóbak, rafrettur	51
E-töflur/mollý, spice, róandi lyf	52
Amfetamín, örvandi lyf, kokaín	53
Verkjalyf, LSD eða önnur ofskynjunarlyf	54

Til einföldunar verður talað um „skólahópin“ og „brothvarfshópin“ í þessari samantekt. Skólahópurinn á við um þá þátttakendur sem hafa lokið námi eða voru í námi þegar könnunin fór fram og brothvarfshópurinn á við um þá einstaklinga sem ekki hafa lokið námi eftir grunnskóla og voru ekki skráðir í nám þegar könnunin fór fram.

Félagsleg og efnahagsleg staða

- Hlutfallslega fleiri einstaklingar í skólahópnum eiga háskólamenntaða foreldra og foreldra sem starfa sem sérfræðingar eða stjórnendur miðað við brothvarfshópin
- Hlutfallslega fleiri í skólahópnum búa á höfuðborgarsvæðinu miðað við brothvarfshópin
- 28% í brothvarfshópnum hafa veikt eða mjög veikt peningalegt bakland í foreldrum sínum miðað við 12% í skólahópnum
- 19% kvenna í brothvarfshópnum eiga barn/börn miðað við 8% kvenna í skólahópnum. Enginn munur var á körlum í hópunum (undir 5% í báðum hópum).

Áhrifaþættir á brothvarf

- Í fjölvalsspurningu um það sem hafði áhrif á ákvörðun brothvarfshóps að hætta í námi höfðu eftirfarandi þættir mest vægi: námsleiði, ekki ráða við námið, lítill tilgangur með námi, gekk illa í námi og nám ekki nauðsynlegt fyrir starf þeirra. Í opinni spurningu um helstu ástæðu fyrir að hætta í námi nefndu flestir áhugalessi/þreytu í námi og andlega erfiðleika (>50) en einnig var minnst á vinnu, fjárhag og heimilisaðstæður.
- Líðan í grunnskóla var töluvert verri hjá brothvarfshópnum, en 36% þeirra sögðu að þeim hafi liðið mjög illa eða frekar illa á móti 14% í skólahópnum.
- 83% í skólahópnum sagðist hafa fengið frekar eða mjög mikla hvatningu frá foreldrum á móti 70% í brothvarfshópnum.
- Hlutfallslega fleiri í brothvarfshópnum sögðust hafa orðið fyrir einelti (49%) en í skólahópnum (33%), og fleiri konur (62%) en karlar (43%) sögðust hafa orðið fyrir einelti.

Heilsa og líðan

- Töluverður munur var á því hvernig hóparnir lýstu heilsu sinni; 34% í brothvarfshópnum mátu hana lélega eða slæma á móti 20% í skólahópnum.
- Bakverkur og það að eiga erfitt með að sofna var algengara hjá brothvarfshópnum.
- Brottsfallshópurinn var oftast einmana, en konur í brothvarfshópnum voru áberandi mest einmana.

Framtíðarsýn

- Hlutfallslega fleiri í skólahópnum myndu kjósa sér störf sem stjórnendur eða sérfræðingar.
- 15% í brotthvarfshópnum töldu ólíklegt eða útilokað að vera í starfi sem þeim finnst skemmtilegt þegar þau eru 30 ára miðað við 5% í skólahópnum.
- Nánast enginn munur var á hópunum þegar spurt var hversu líklegt þau töldu að þau hafi góð laun þegar þau eru 30 ára, langflestir í báðum hópum töldu það líklegt eða nær öruggt.

Vímuefni

- Enginn munur var á áfengisneyslu í hópunum, en hlutfallslega fleiri í brotthvarfshópnum höfðu prófað ólögleg vímuefni (amfetamín, kokaín, örvandi lyf, E/mollý).

Í þessari skýrslu eru kynntar niðurstöður Íslensku Æskulýðsrannsóknarinnar (ÍÆ) sem snýr að ungu fólki utan skóla. Menntavísindastofnun Háskóla Íslands framkvæmir rannsóknina fyrir mennta- og barnamálaráðuneytið á grundvelli 12 gr. æskulýðslaga nr. 70/2007. Markmiðið er að safna gögnum um velferð og viðhorf barna og ungs fólks og gera þau aðgengileg fræðafólki og almenningi og að styðja við stefnumótun. Ársæll Már Arnarsson prófessor við Menntavísindasvið, Kristjana Stella Blöndal prófessor við Félagsvísindasvið og starfsfólk Menntavísindastofnunar sáu um að hanna spurningalistann. Könnunin var lögð fyrir ungt fólk á aldrinum 18-24 ára sem hefur annars vegar lokið námi og hins vegar ekki lokið námi eða verið skráð í nám í ár á þeim tíma sem könnunin var framkvæmd. Í þessari skýrslu eru svör birt eftir hópunum tveimur; brotthvarfshópnum og hópnum sem var í námi þegar könnunin fór fram eða hefur lokið námi.

Framkvæmd og þátttakendur

Könnunin var símakönnun sem fór fram í gegnum Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands sumarið 2022. Svörum var safnað í spurningakönnunar forritið Qualtrics. Upplýsingar um einstaklinga sem ekki höfðu lokið námi fengust úr Innu með aðkomu mennta- og barnamálaráðuneytisins. Þessi hluti ÍÆ er lagskipt úrtaksrannsókn. Úrtaksstærð var 2000 einstaklingar; 1000 í hvorum hóp. Í heild var svarhlutfall 44%, en 611 svör bárust frá einstaklingum sem voru í námi eða höfðu lokið námi og 276 svör frá einstaklingum í brotthvarfshópnum. Erlendur bakgrunnur þátttakenda var skilgreindur eftir fæðingarlandi foreldra. Ef báðir foreldrar voru fæddir erlendis þá var þátttakanda gefinn erlendur bakgrunnur annars íslenskur. Einn þátttakandi svaraði engu um fæðingarland foreldra.

Skiptingu þeirra eftir kyni, stöðu í námi og bakgrunni má sjá í töflunum hér fyrir neðan.

Skipting svarenda eftir stöðu í námi

Staða	Fjöldi
Skólahópur	611
Brotthvarfshópur	276

Skipting svarenda eftir kyni

Kyn	Fjöldi
Karlar	495
Konur	378
Kynsegin	12
Vil ekki svara	2

Skipting svarenda eftir bakgrunni

Bakgrunnur	Fjöldi
Íslenskur bakgrunnur	855
Erlendur bakgrunnur	31
NA	1

Nemendur sem skilgreina kyn sitt sem kynsegin eða annað eru mjög fámennur svarenda-hópur og eru svör þeirra því ekki tekin með í tölum sem birtar eru.

Af þeim sem voru með erlendan bakgrunn voru 9 í brotthvarfshópnum en 22 í skólahóp. Vegna þess hve fáir eru með erlendan bakgrunn er ekki unnt að flokka svör eftir bakgrunni.

Flokkun menntunar og starfsbreyta

Spurningar um menntun og störf voru opnar spurningar, t.d. „Hver er hæsta námsgráða sem móðir þín hefur lokið?“ Opnu svörin við spurningum um menntun voru flokkuð samkvæmt Ísmennt 2011 flokkunarkerfinu¹ og svörin við spurningum um störf samkvæmt Ísstarf 95² flokkunarkerfinu. Til einföldunar voru starfs- og menntunarflokkarnir sameinaðir eins og sjá má í töflum 2 og 3.

Tafla 2. Menntunarflokkar

Flokkur	Ísmennt flokkar	Útskýring
1	6, 7, 8	Bakkalárpróf, meistarapróf, doktorspróf
2	3, 4, 5	Framhaldsskólamenntun, iðnmenntun, viðbótarstig, stutt nám í háskóla
3	0, 1, 2	Engin menntun, barnaskólamenntun, grunnmenntun

Tafla 3. Starfsflokkar

Flokkur	Ísstarf flokkar	Útskýring
1	1, 2	Stjórnendur og sérfræðistörf
2	3, 4	Tæknar, sérmenntað starfsfólk og skrifstofustörf
3	5, 9	Þjónustu-, umönnunar-, sölu- og ósérhæfð störf
4	6, 7, 8, 9, 0	Störf bænda, fiskimanna, iðnaðarmanna, sérhæfðs iðnverkafólks, véla- og vélgæslufólks og hermenn

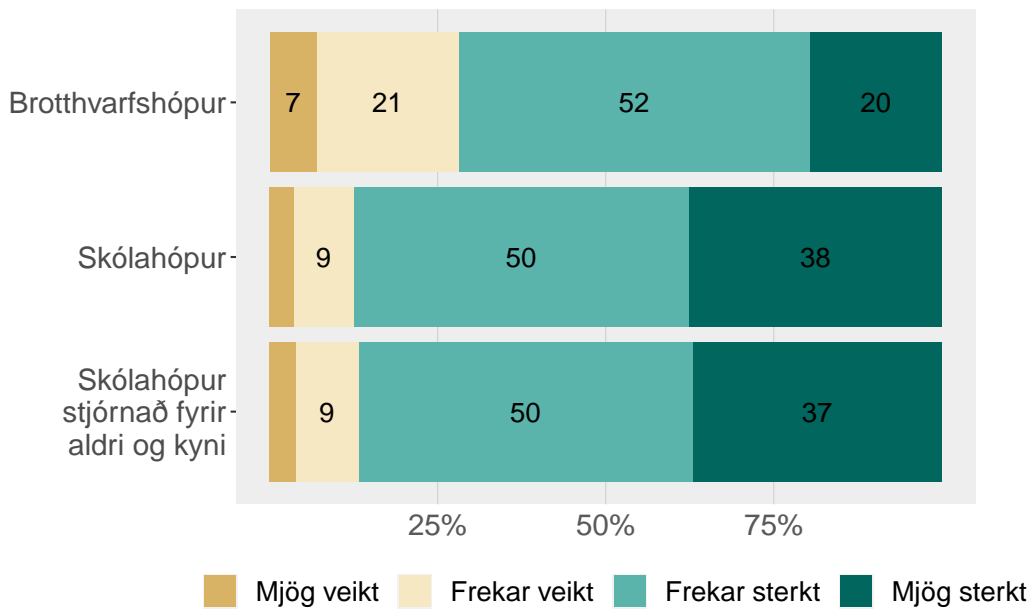
Úrvinnsla gagna

Báðir hópar voru vigtaðir eftir samsetningu kyns og aldurs í þýði. Þá eru birtar tölur fyrir skólahóp vigtaðar eins og ef dreifing kyns og aldurs væri eins og í brotthvarfshópi. Myndirnar sýna hlutföll eftir hópum. Markmiðið er að auðvelda túlkun á samanburði á brotthvarfshópi og skólahópi, þar sem ætla má að aldur og kyn geti haft mismunandi vægi eftir því um hvað er spurt.

Félagsleg og efnahagsleg staða

Fjárhagslegt bakland

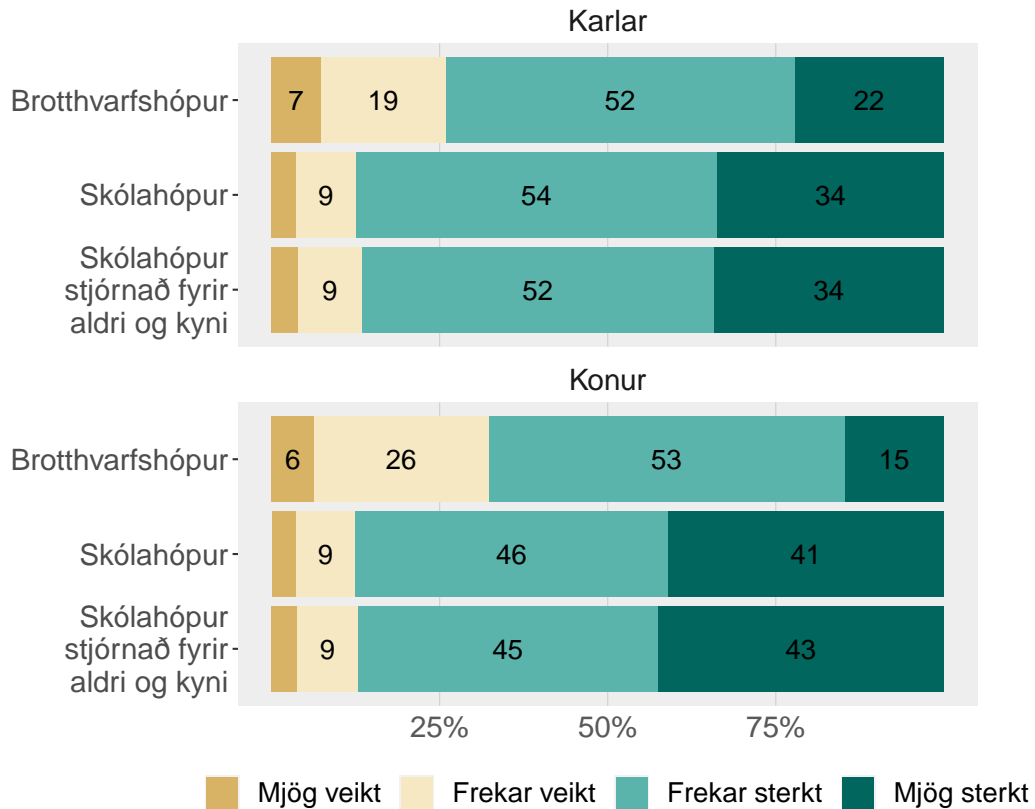
Hversu sterkt peningalegt bakland hefur þú í foreldrum þínum eða öðrum aðstandendum?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

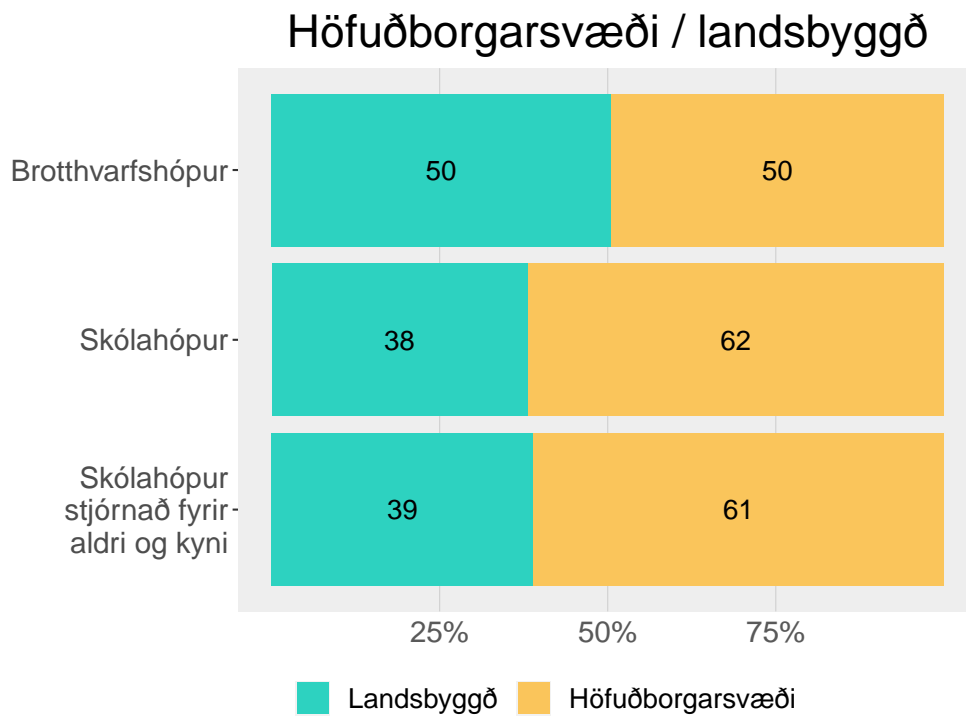
Hversu sterkt peningalegt bakland hefur þú í foreldrum þínum eða öðrum aðstandendum?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Búseta

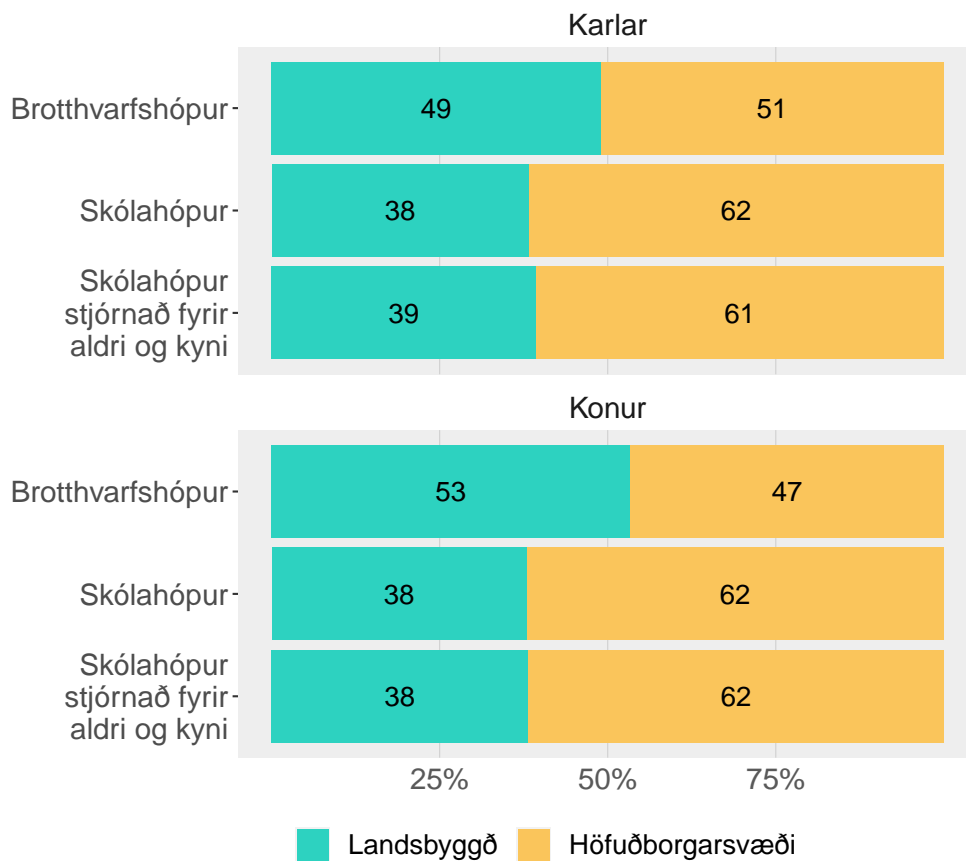
Höfuðborgarsvæði / Landsbyggð

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Karlar og konur

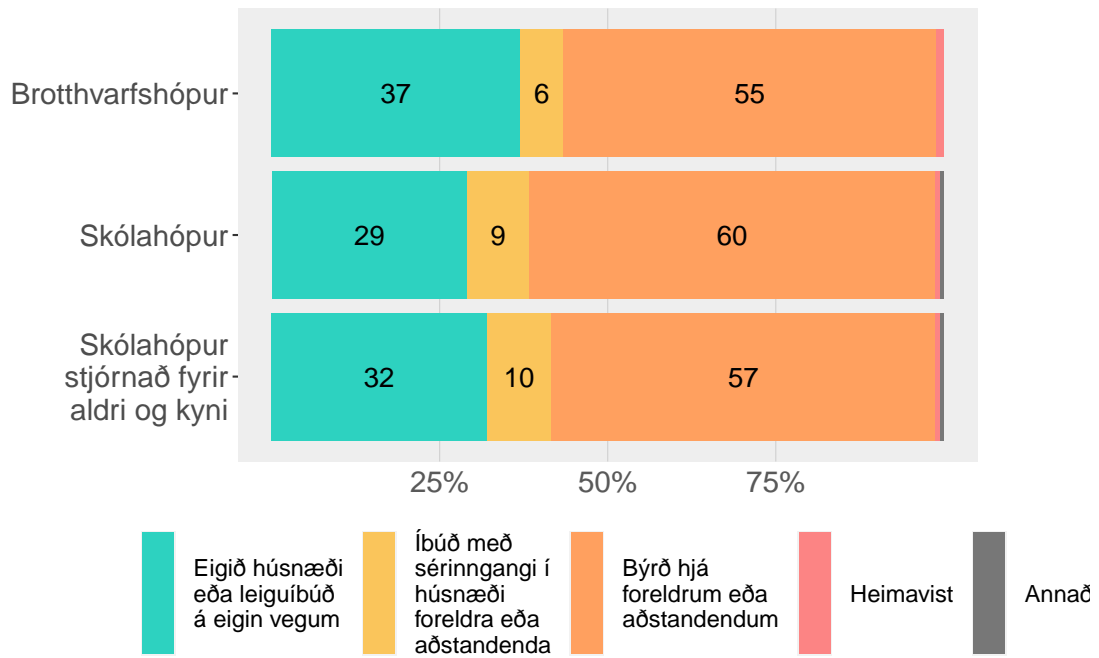
Búseta, höfuðborgarsvæði eða landsbyggð

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Lýsing á búsetu

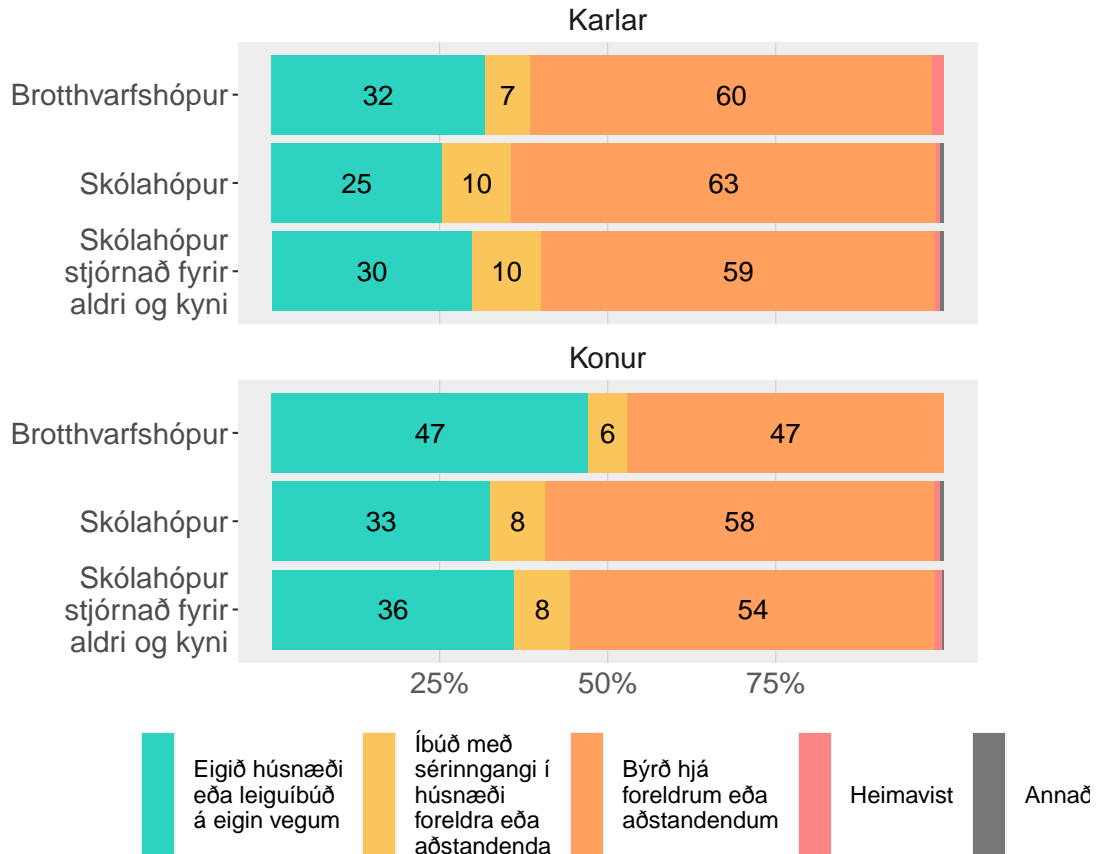
Hvert af eftirtöldu lýsir búsetu þinni best?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

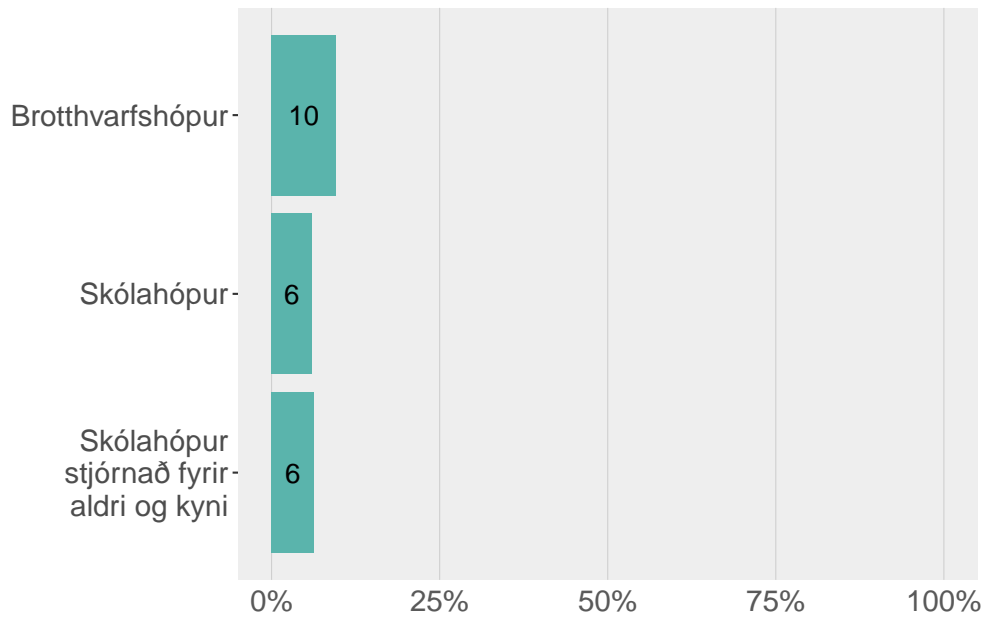
Hvert af eftirtöldu lýsir búsetu þinni best?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Barneignir

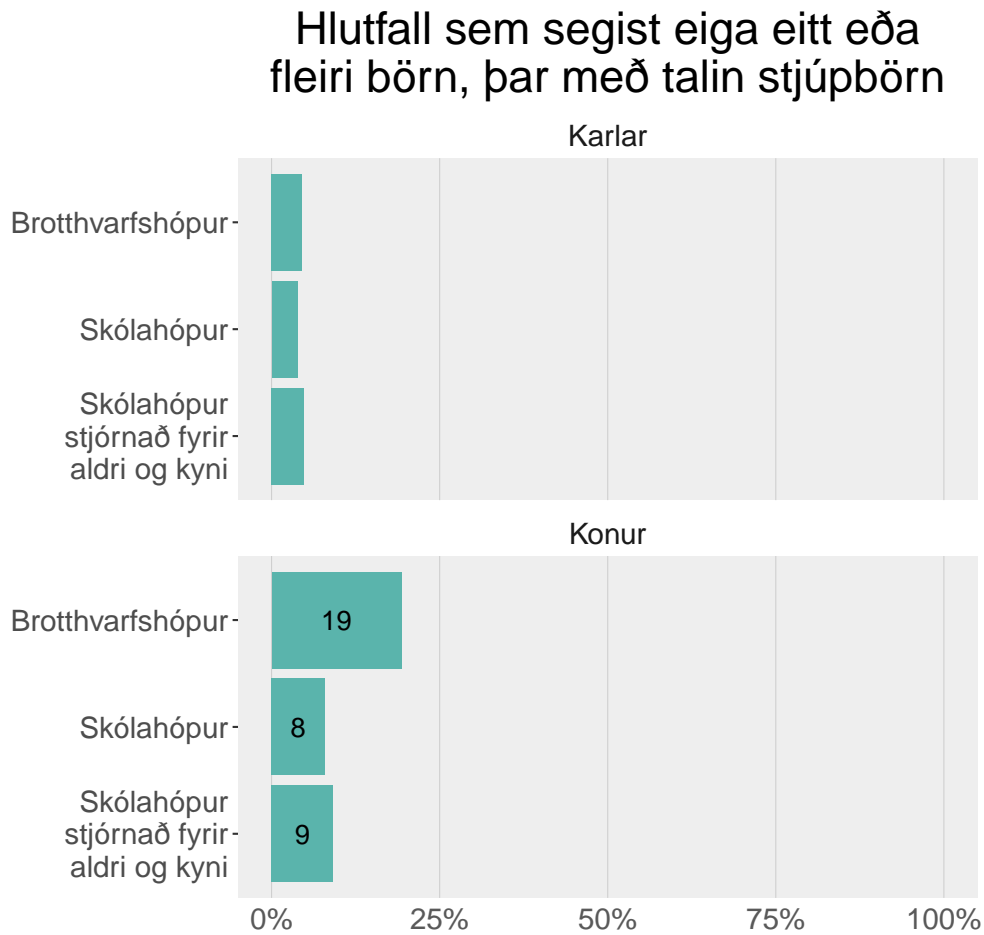
Hlutfall sem segist eiga eitt eða fleiri börn, þar með talin stjúp börn

Myndin sýnir hlutfall þeirra sem völdu svarmöguleikann: „Já“

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Karlar og konur

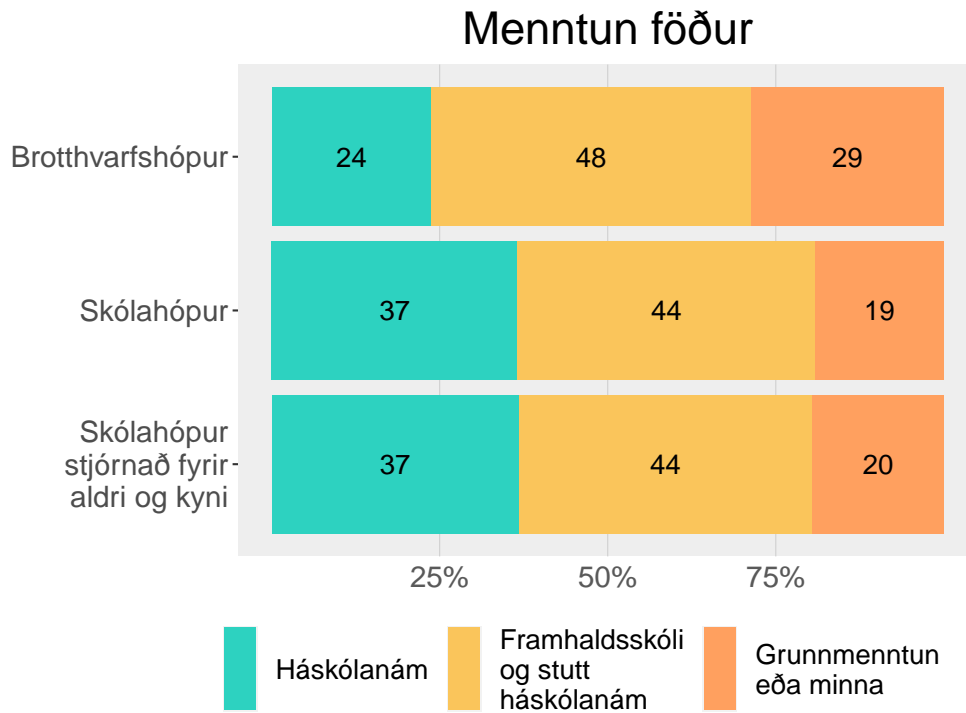

Myndin sýnir hlutfall þeirra sem völdu svarmöguleikann: „Já“

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

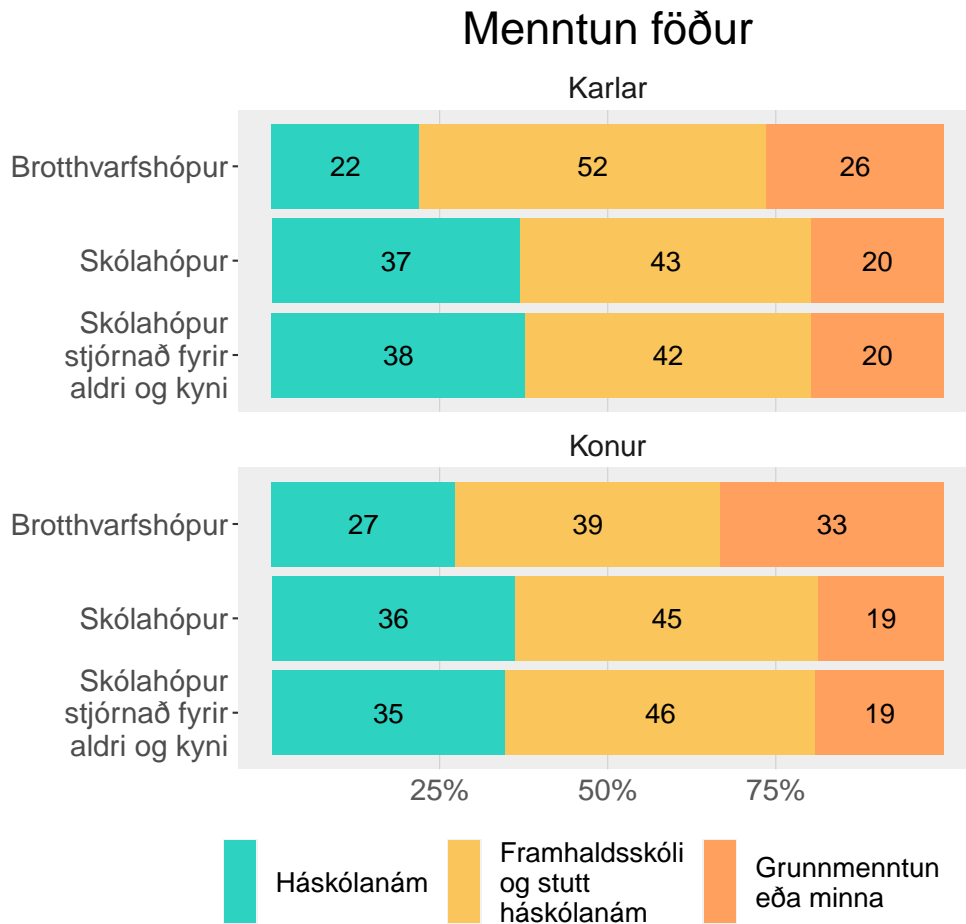
Menntun foreldra

Menntun föður

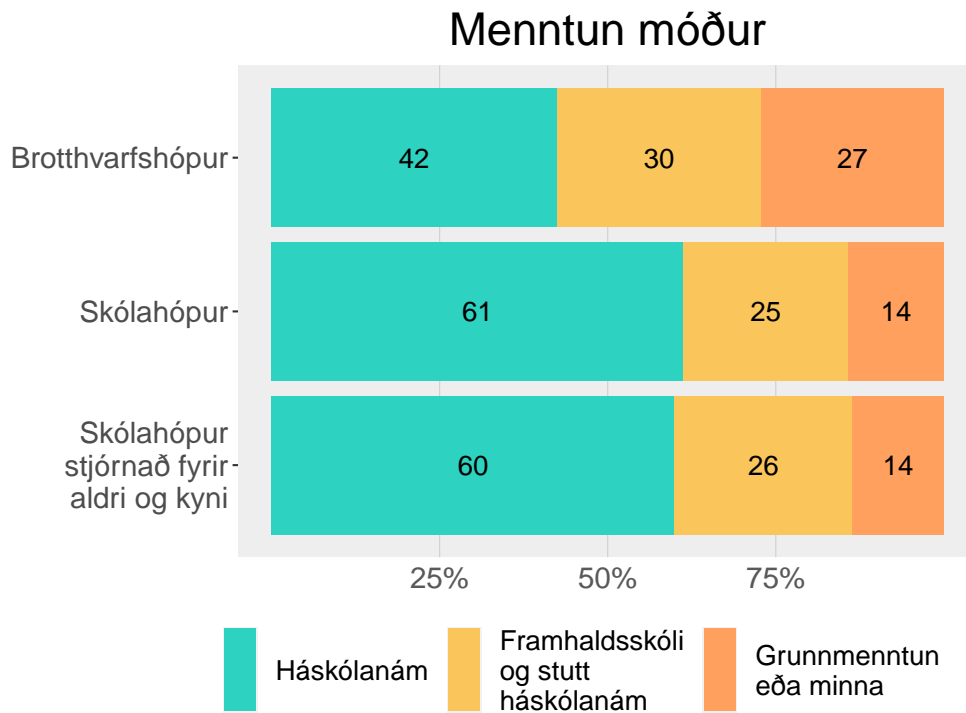
Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Karlar og konur

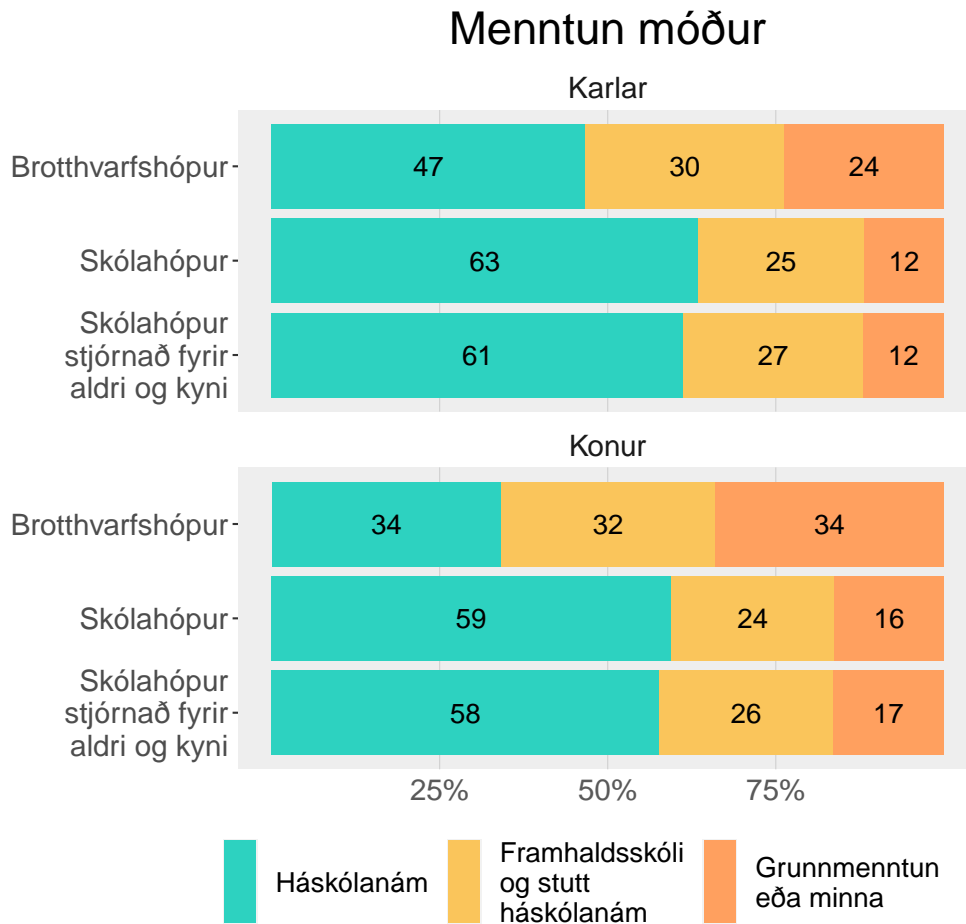
Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Menntun móður

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

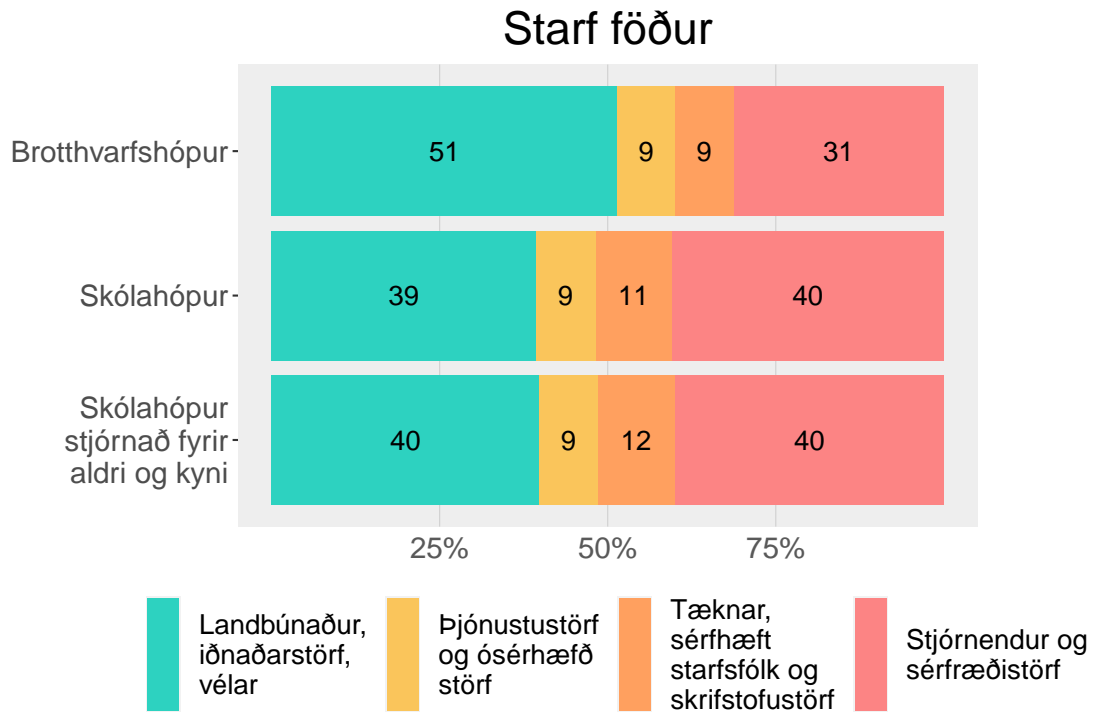
Karlar og konur

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

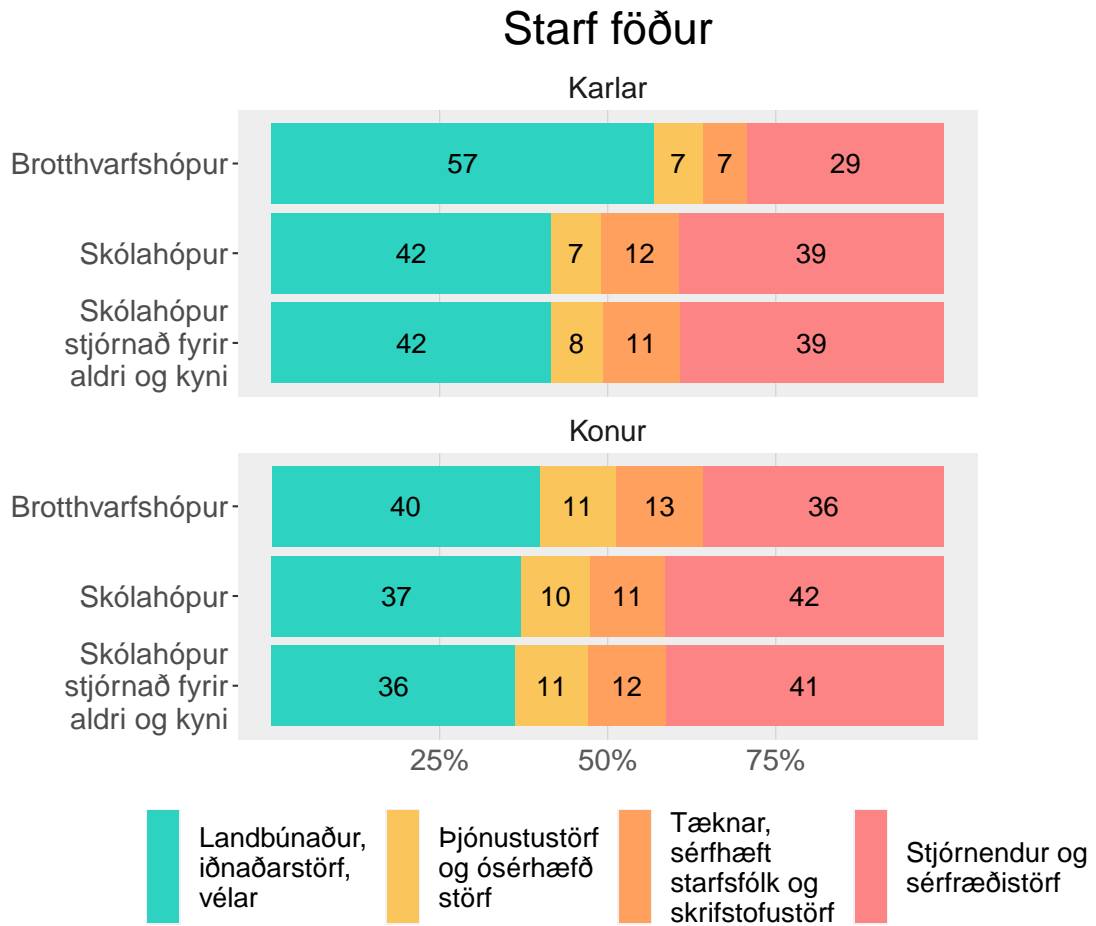
Starf foreldra

Starf föður

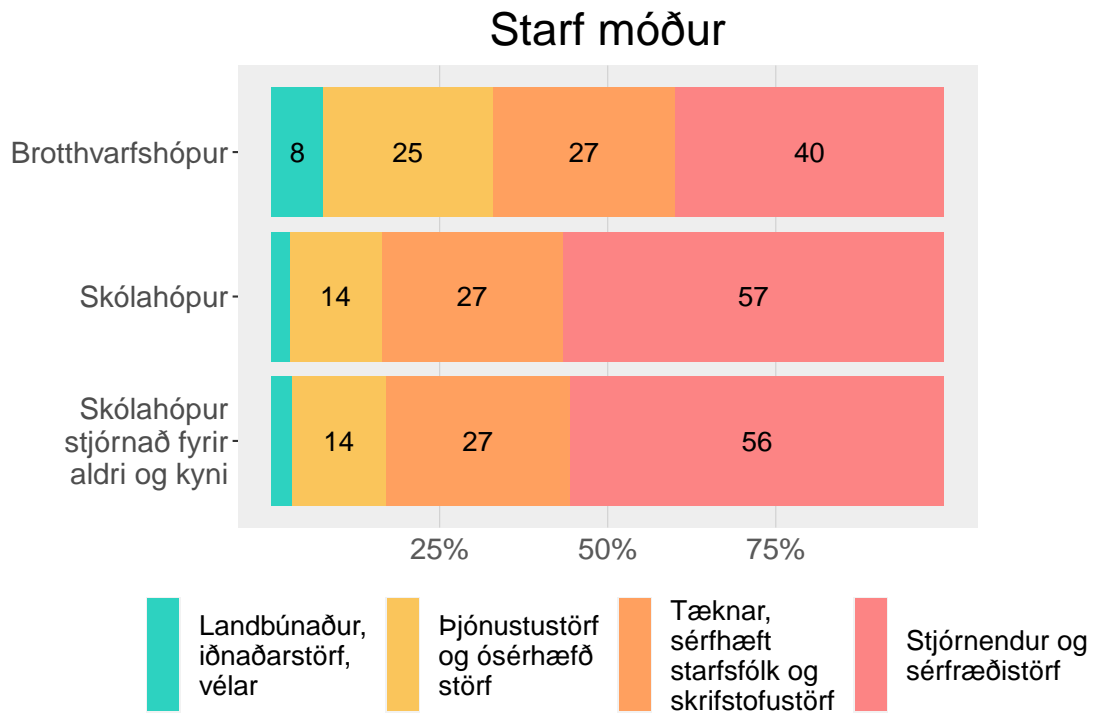
Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Karlar og konur

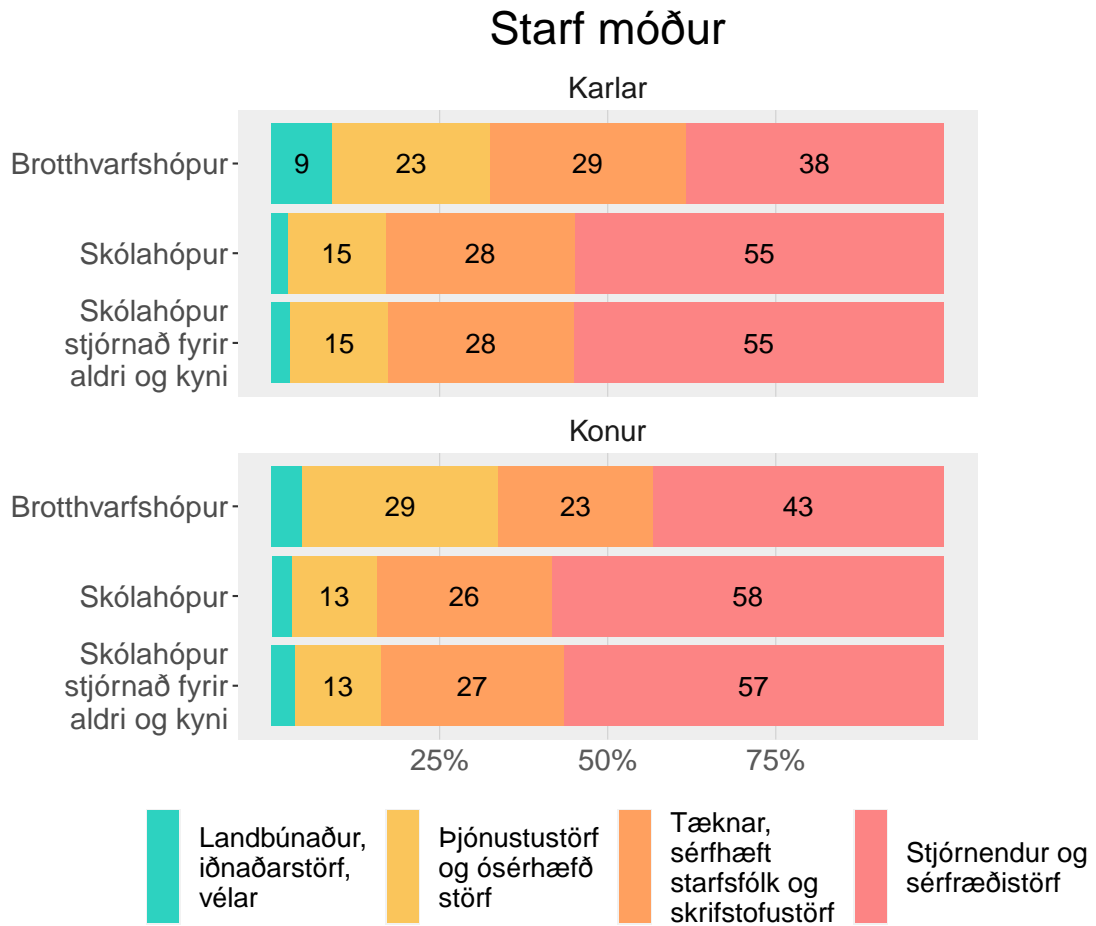
Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Starf móður

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

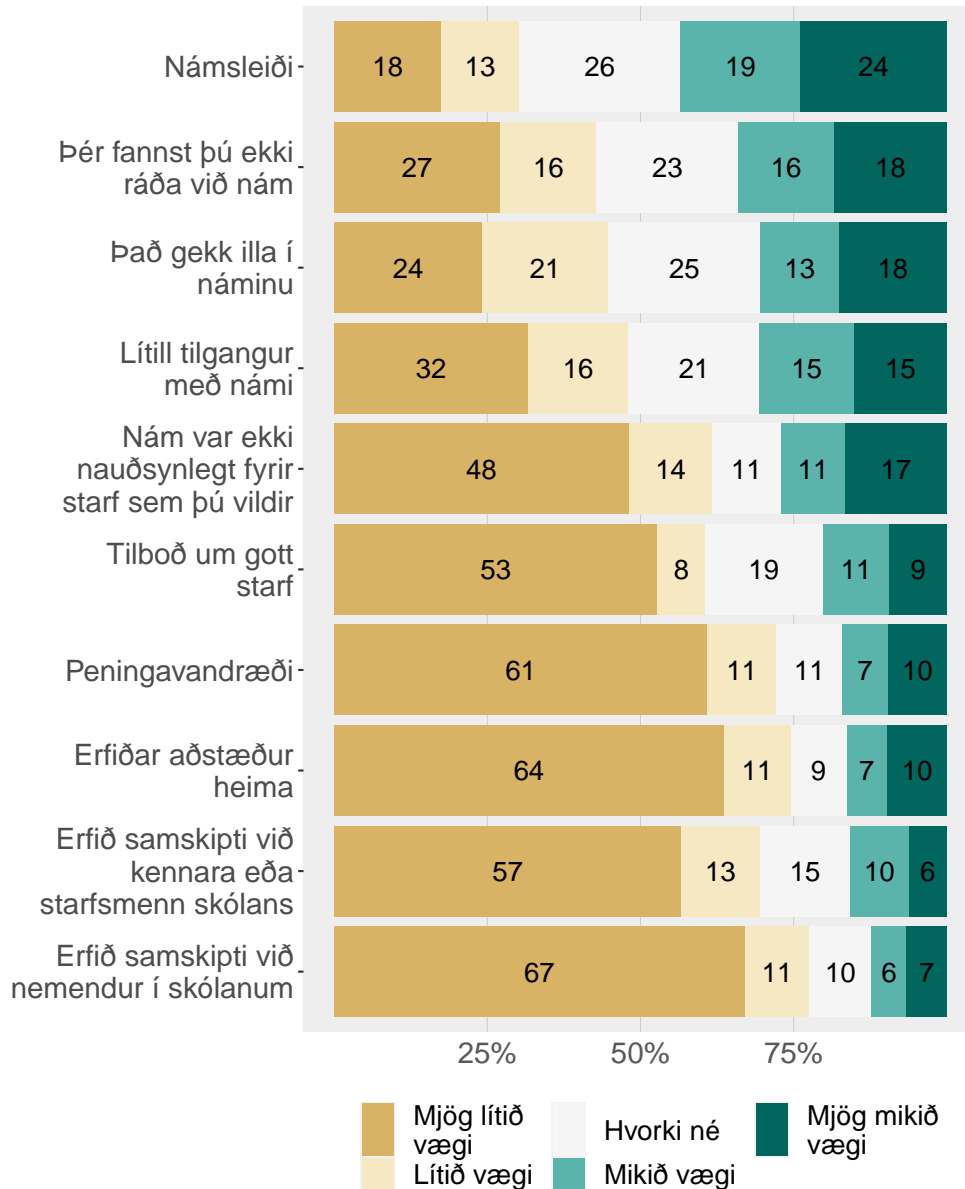
Karlar og konur

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Áhrifapættir á brotthvarf

Hvað myndir þú segja að eftirfarandi þættir hafi haft mikið að segja um þá ákvörðun þína að hætta námi?

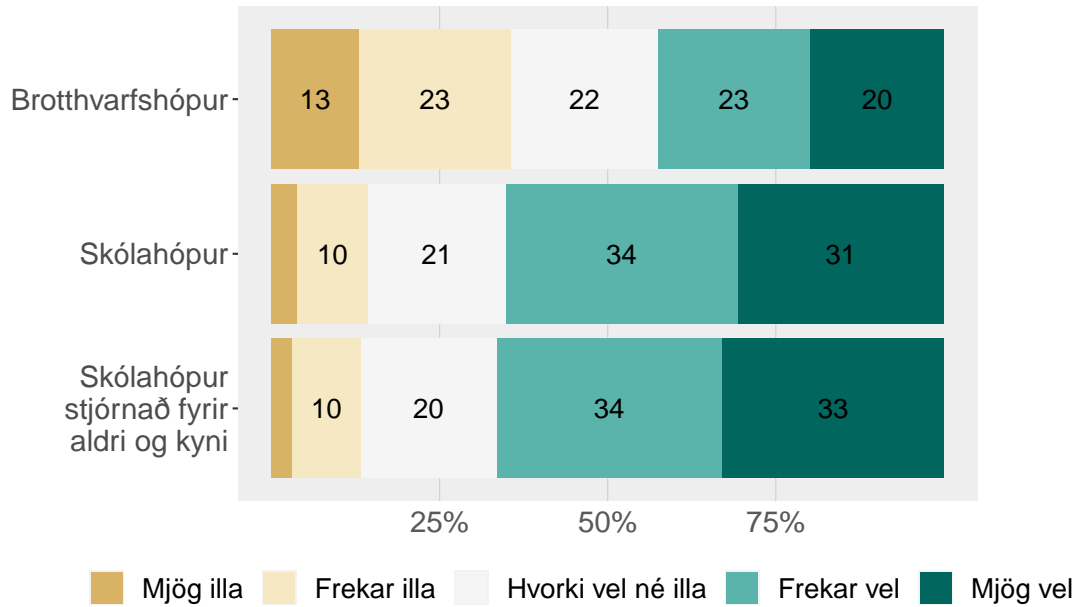

Myndin sýnir hlutfall þeirra sem eru í brotthvarfshópi

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Líðan í grunnskóla

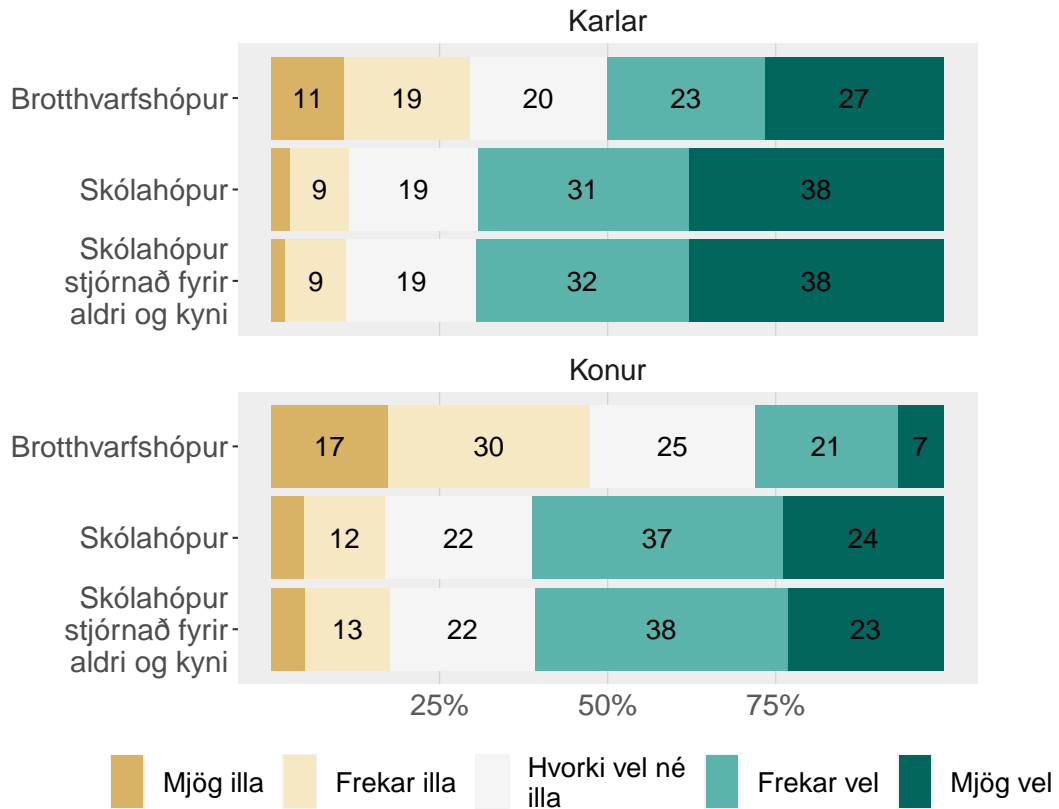
Hvert af eftirtöldu lýsir því best hvernig þér leið síðustu þrjú árin í grunnskóla?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

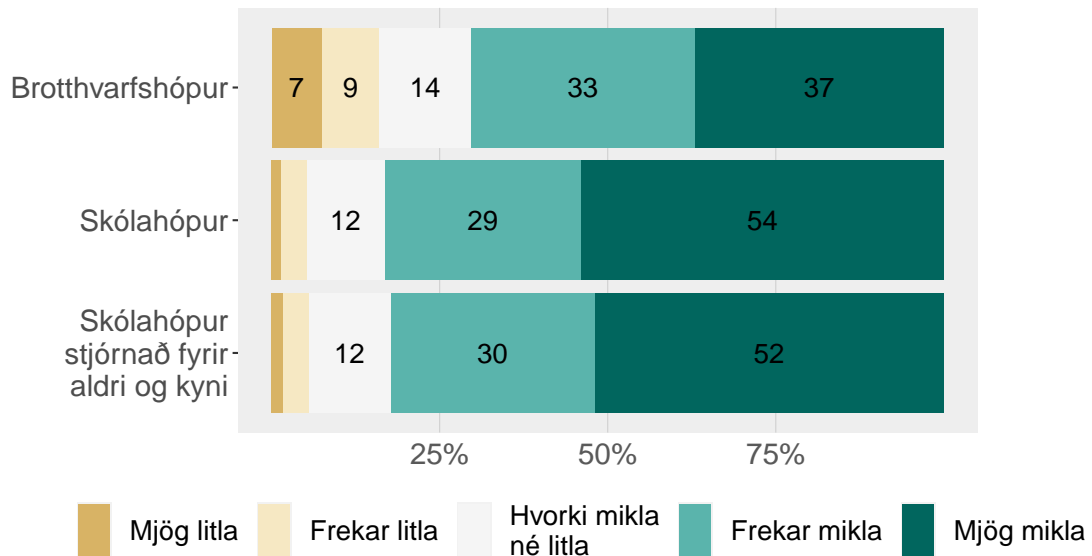
Hvert af eftirtöldu lýsir því best hvernig þér leið síðustu þrjú árin í grunnskóla?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Hvatning foreldra í grunnskóla

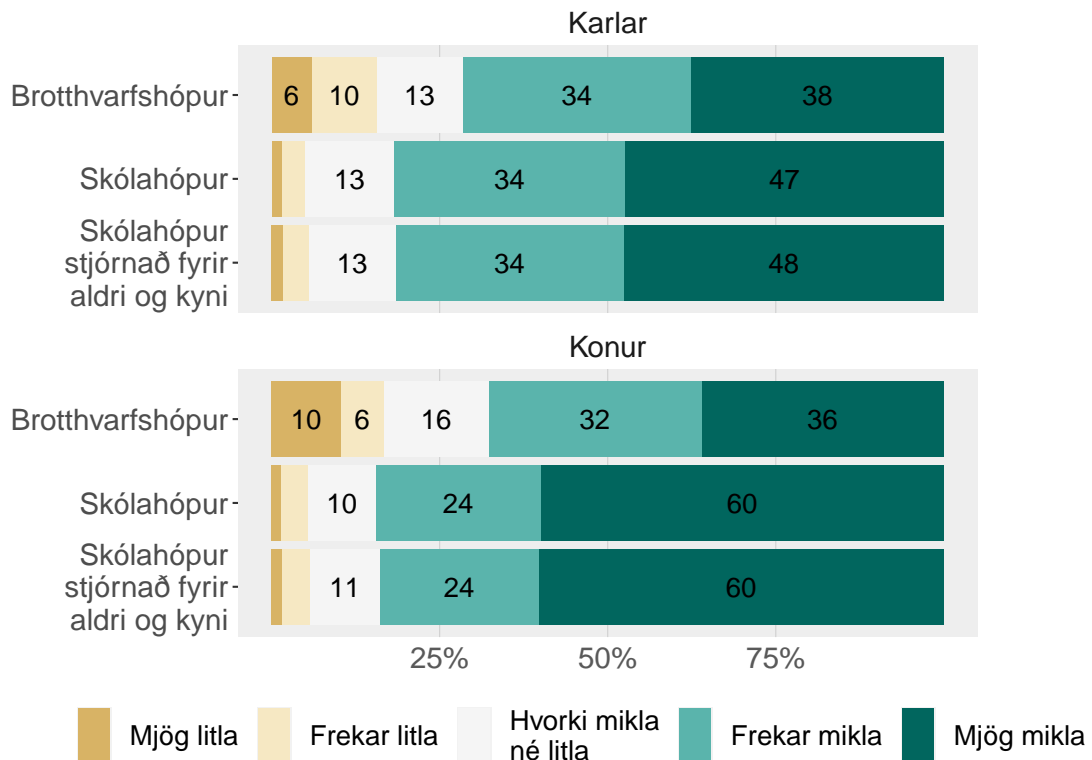
Hvert af eftirtöldu lýsir því best hversu mikla eða litla hvatningu við námið þú fékkst frá foreldrum þínum þegar þú varst í grunnskóla?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

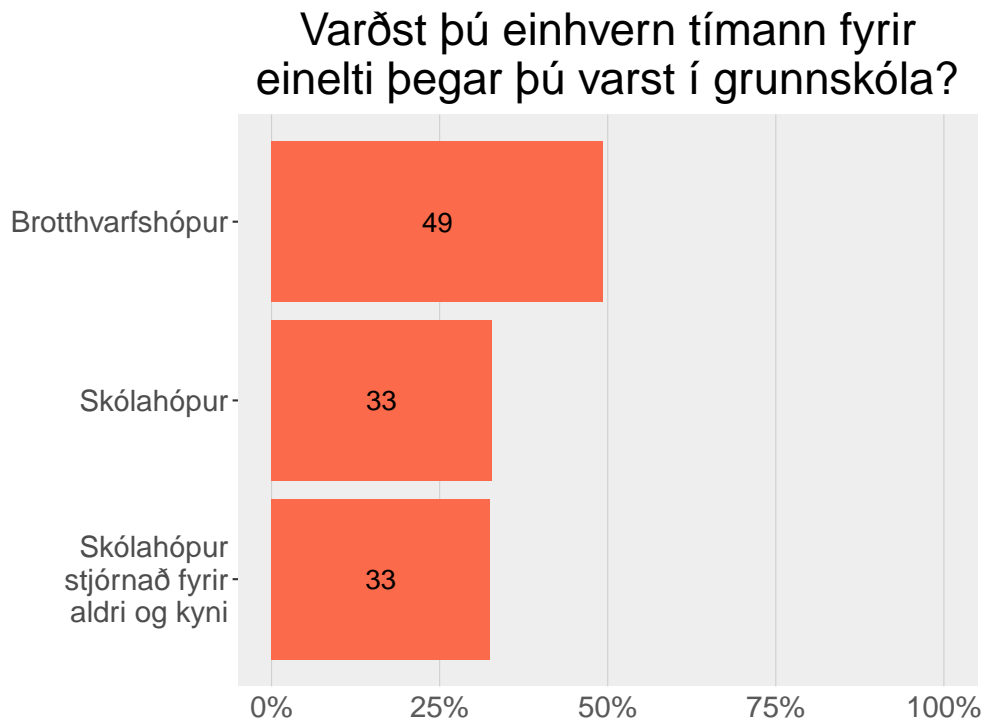
Hvert af eftirtöldu lýsir því best hversu mikla eða litla hvatningu við námið þú fékkst frá foreldrum þínum þegar þú varst í grunnskóla?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Einelti í grunnskóla

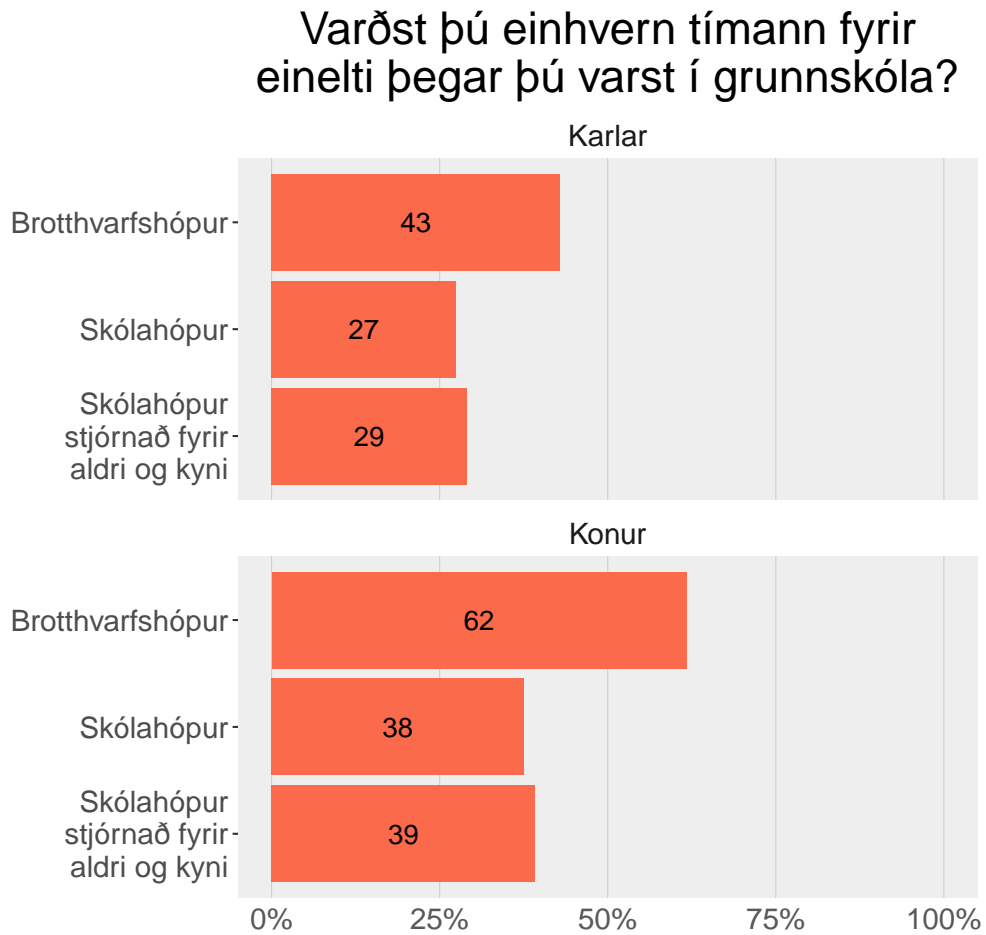
Orðið fyrir einelti í grunnskóla

Myndin sýnir hlutfall þeirra sem völdu svarmöguleikann: „Já“

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

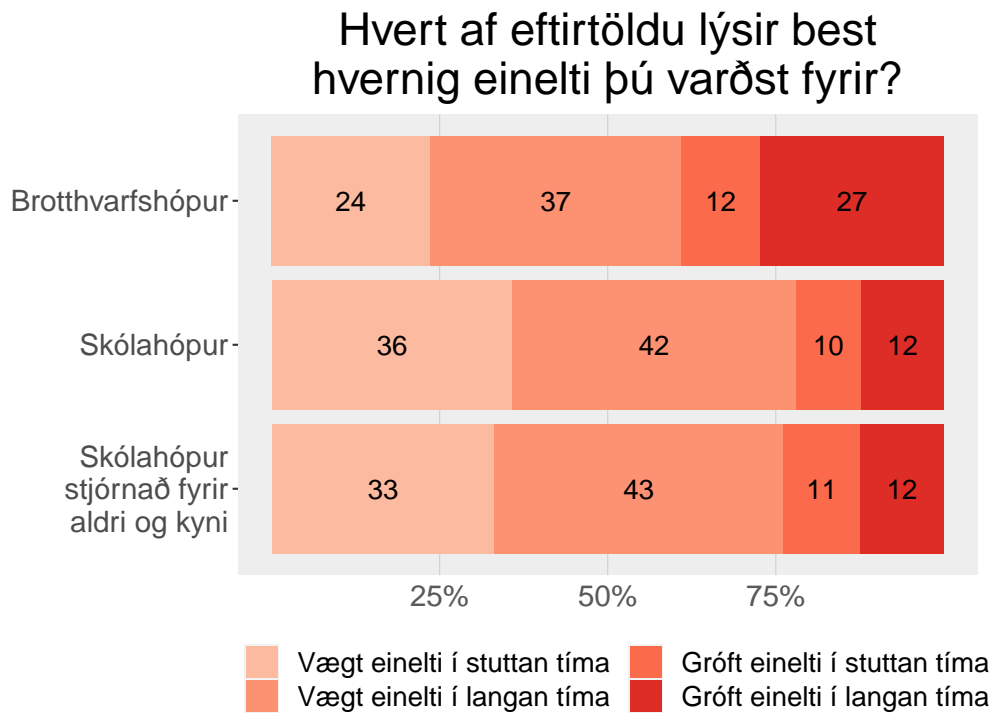
Karlar og konur

Myndin sýnir hlutfall þeirra sem völdu svarmöguleikann: „Já“

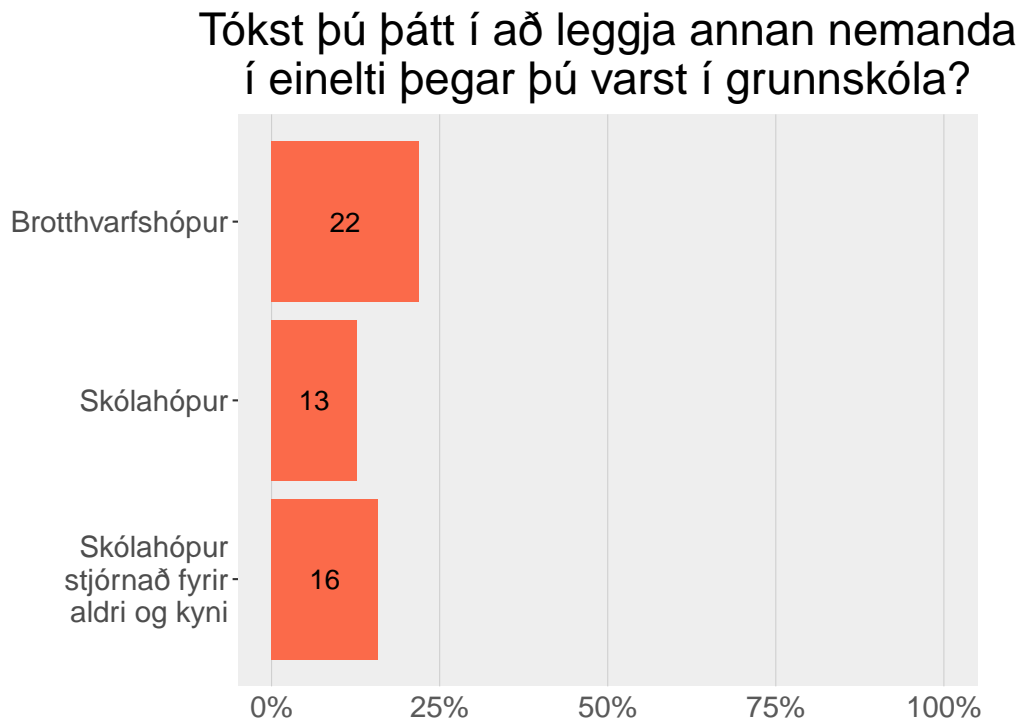
Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Lýsing á eineltinu

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Lagðir annan nemanda í einelti í grunnskóla

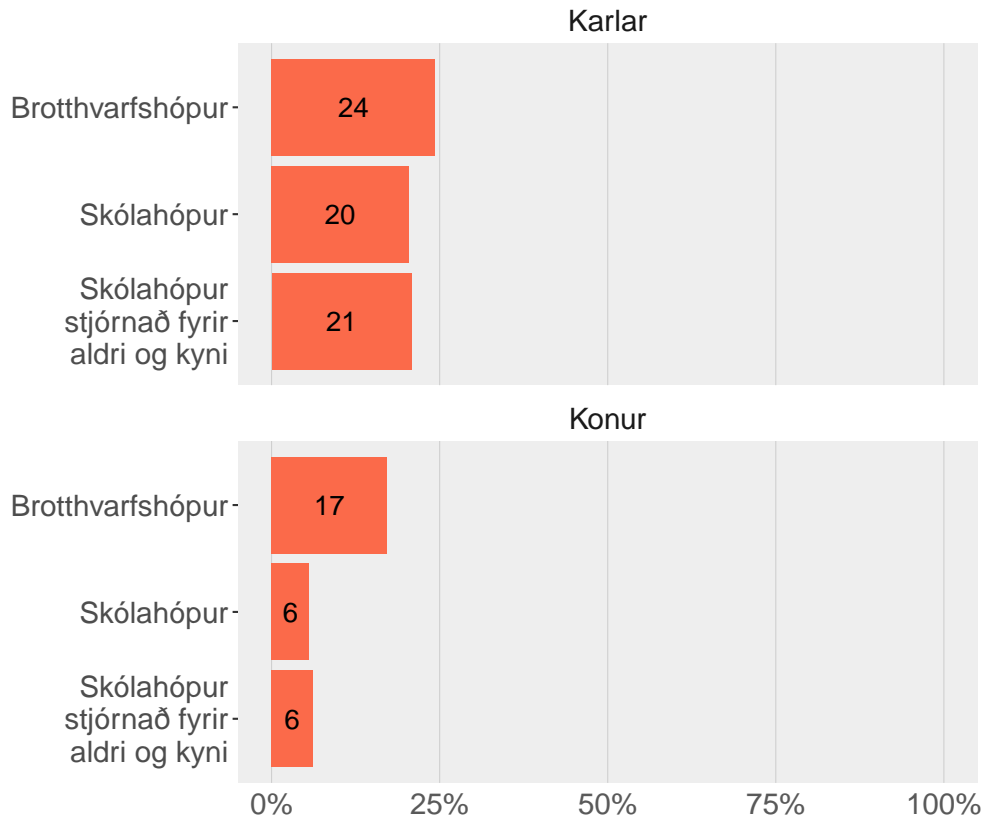

Myndin sýnir hlutfall þeirra sem völdu svarmöguleikann: „Já“

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Karlar og konur

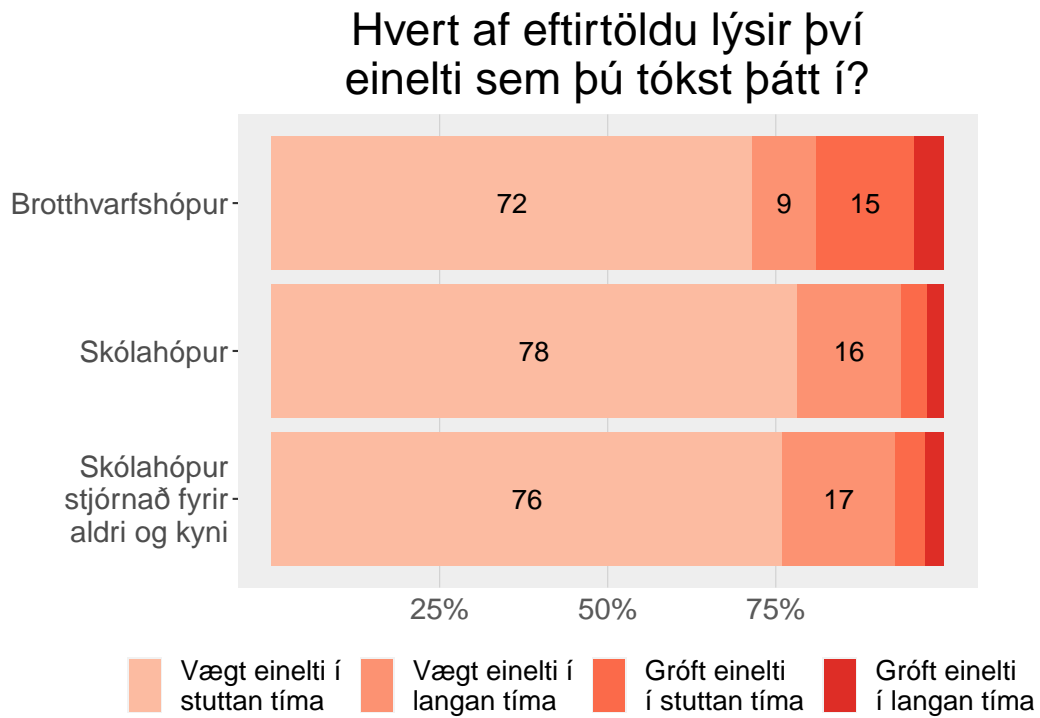
Tókst þú þátt í að leggja annan nemanda í einelti þegar þú varst í grunnskóla?

Myndin sýnir hlutfall þeirra sem völdu svarmöguleikann: „Já“

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Lýsing á eineltinu

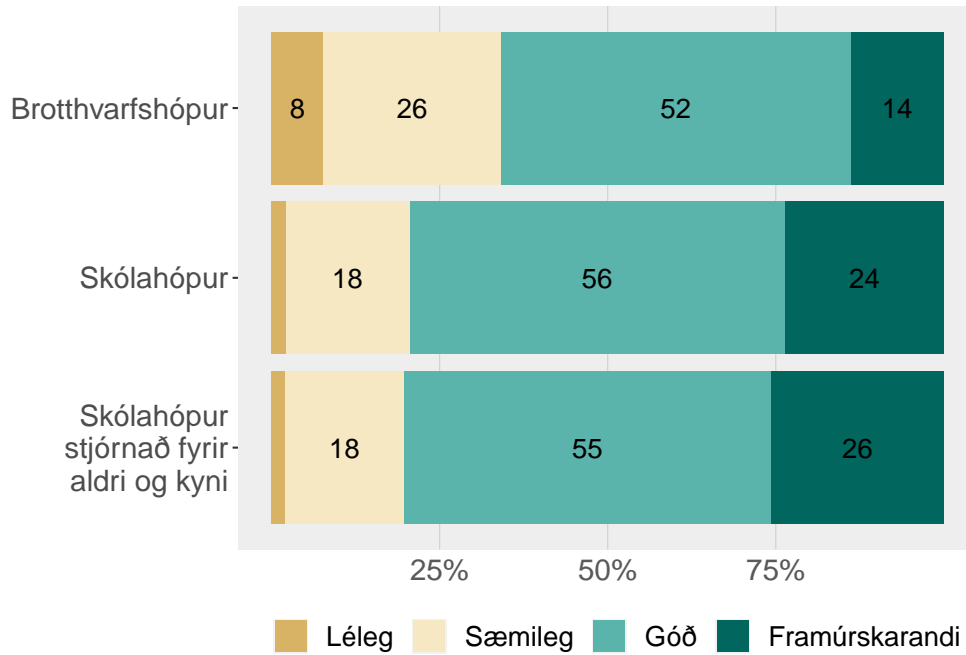

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Heilsa og líðan

Almenn heilsa

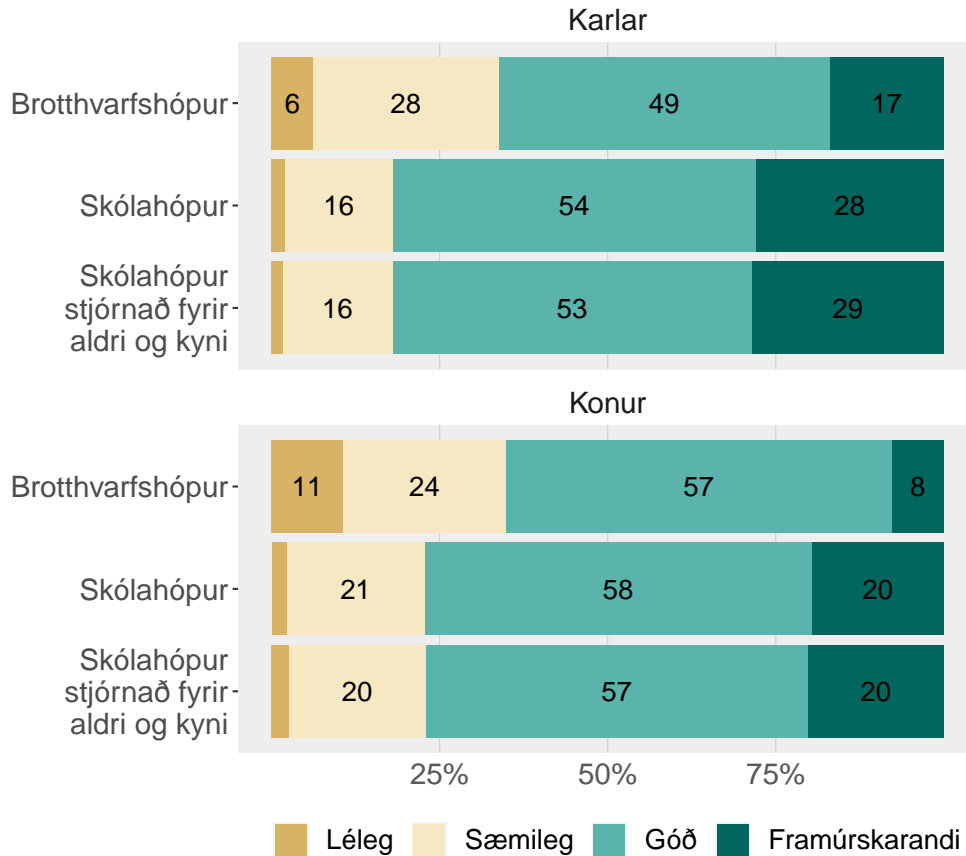
Hvert af eftirtöldum orðum lýsir heilsu þinni best?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

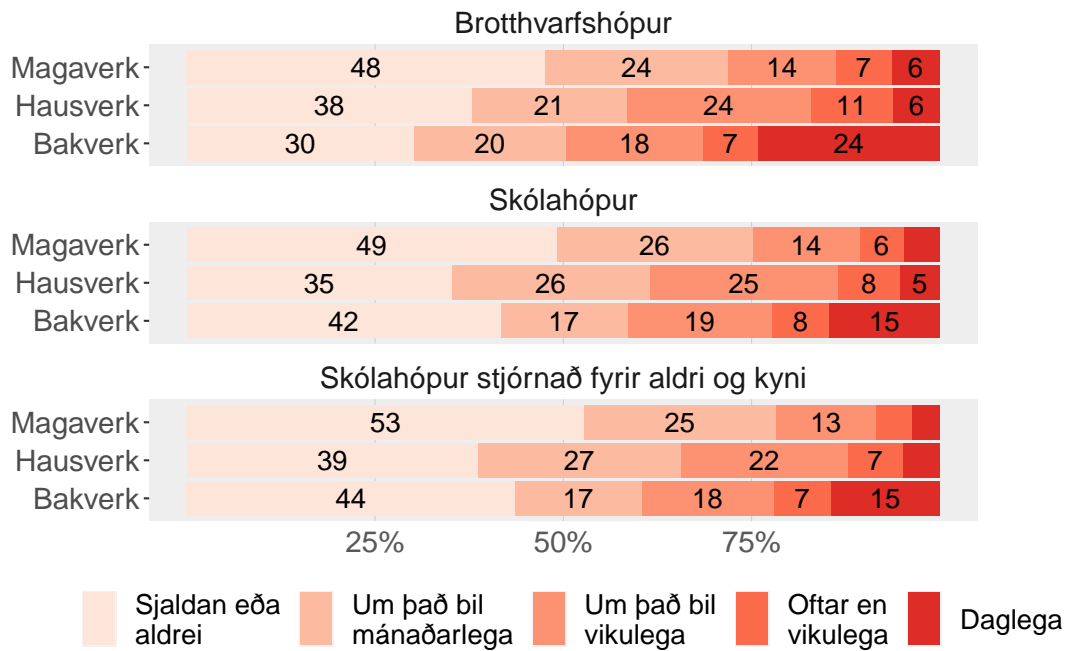
Hvert af eftirtöldum orðum lýsir heilsu þinni best?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

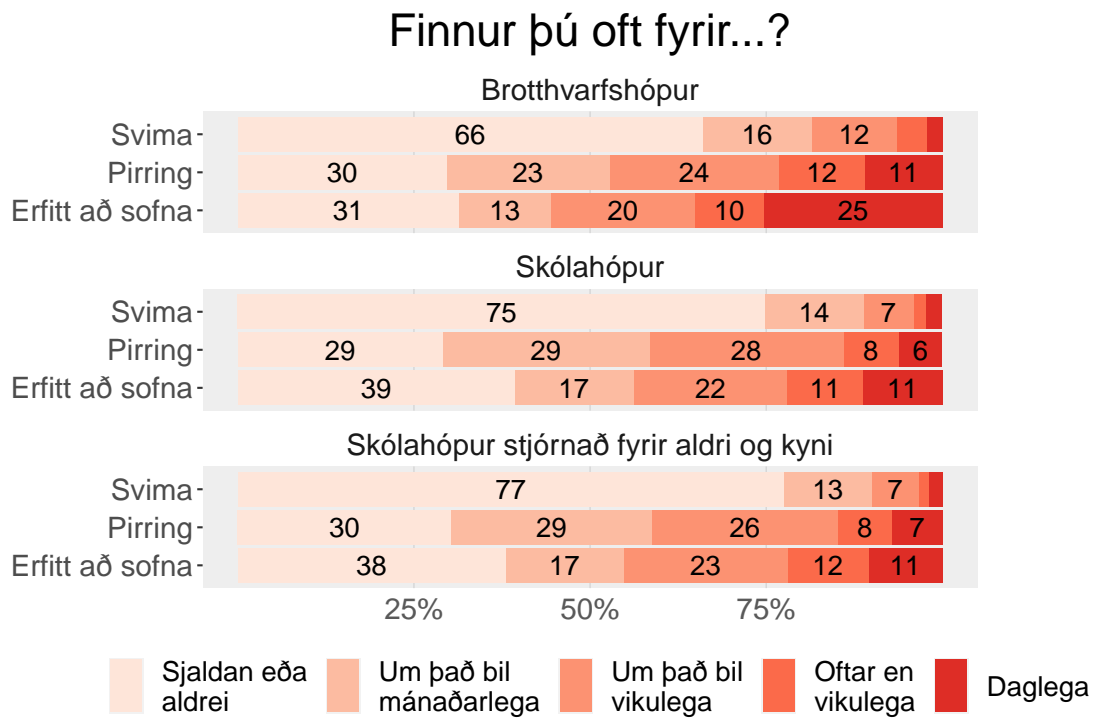
Hausverkur, magaverkur og bakverkur

Finnur þú oft fyrir...?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

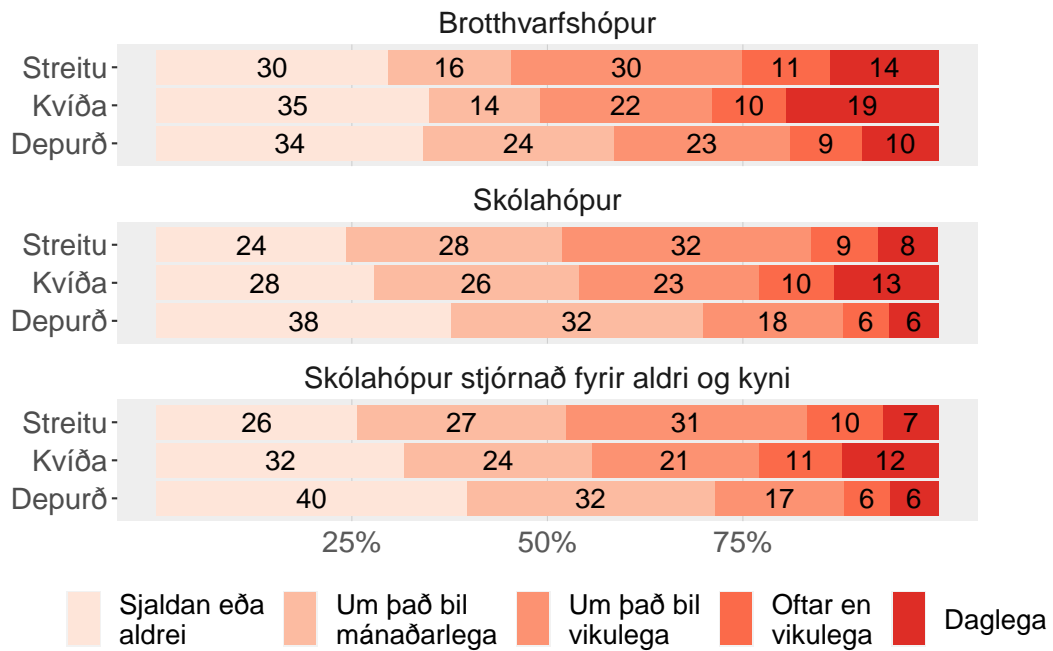
Svefn, svimi og pirringur

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Streita, kvíði og depurð

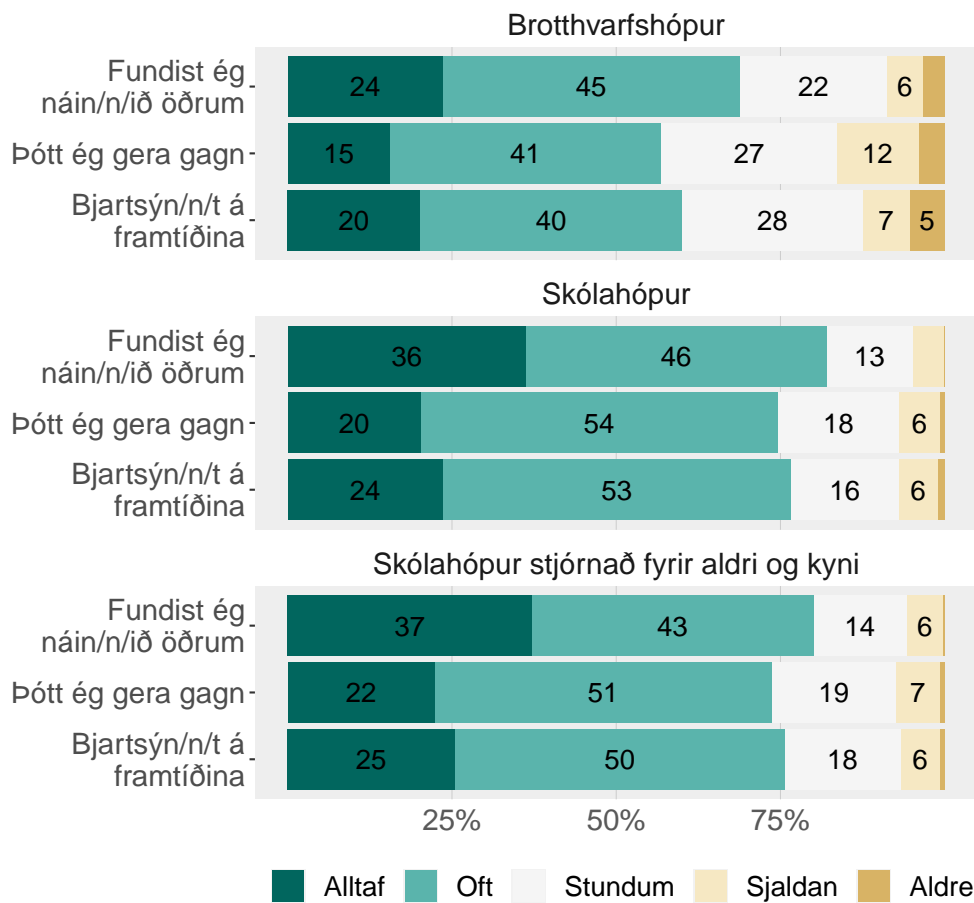
Finnur þú oft fyrir...?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Tilfinningar undanfarnar tvær vikur

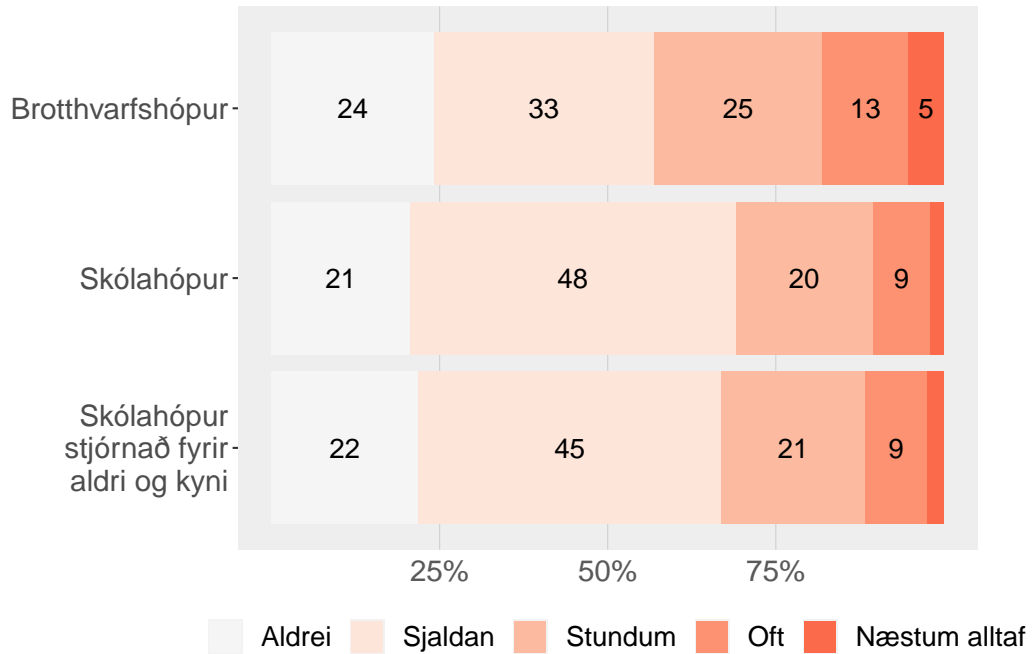
Hversu oft myndir þú segja að eftirfarandi fullyrðingar hafa lýst tilfinningum þínum undanfarnar tvær vikur?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Einmana

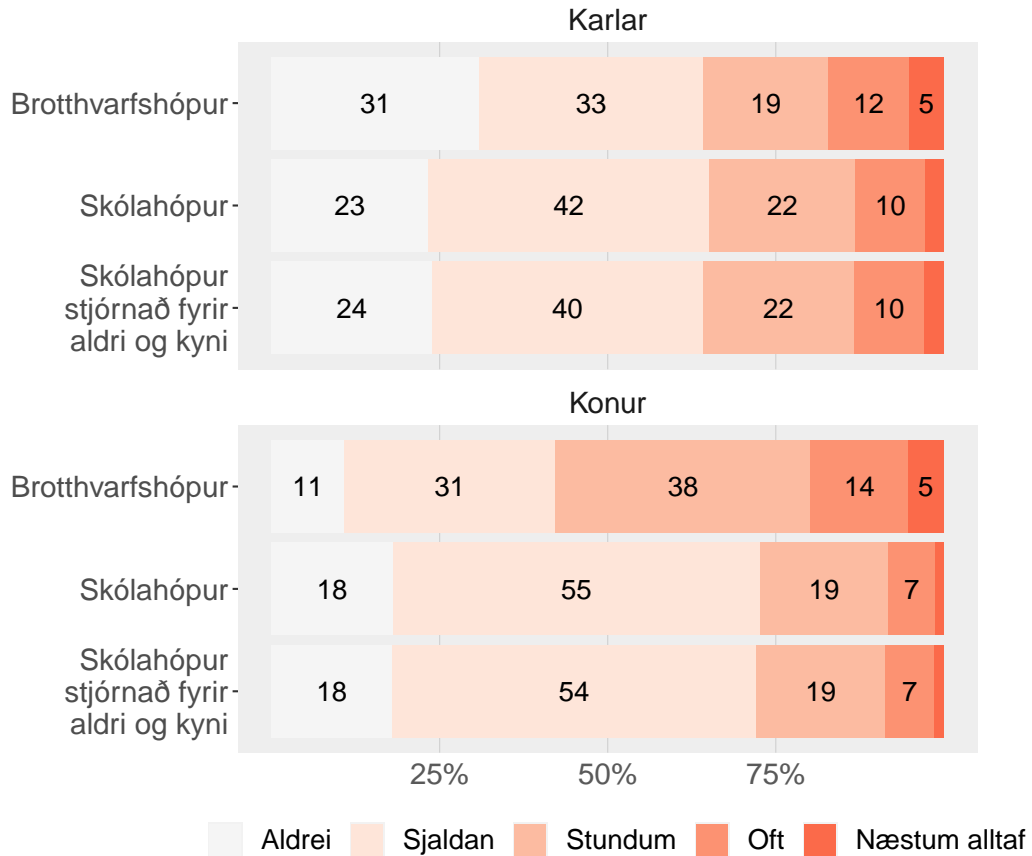
Hversu oft myndir þú segja að þú værir einmana

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

Hversu oft myndir þú segja að þú værir einmana

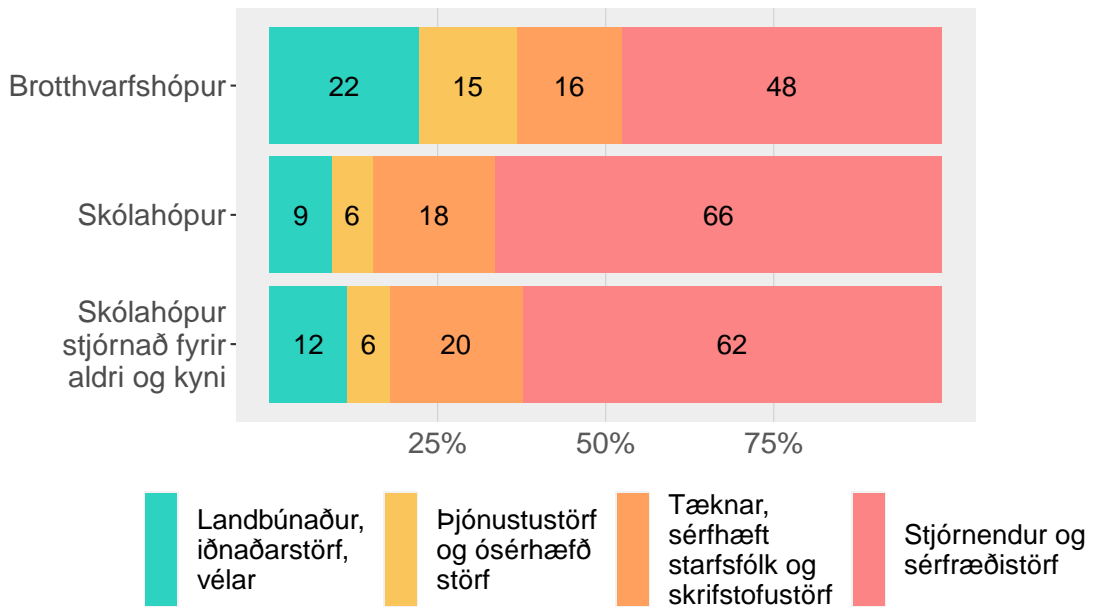

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Framtíðarsýn

Draumastarf

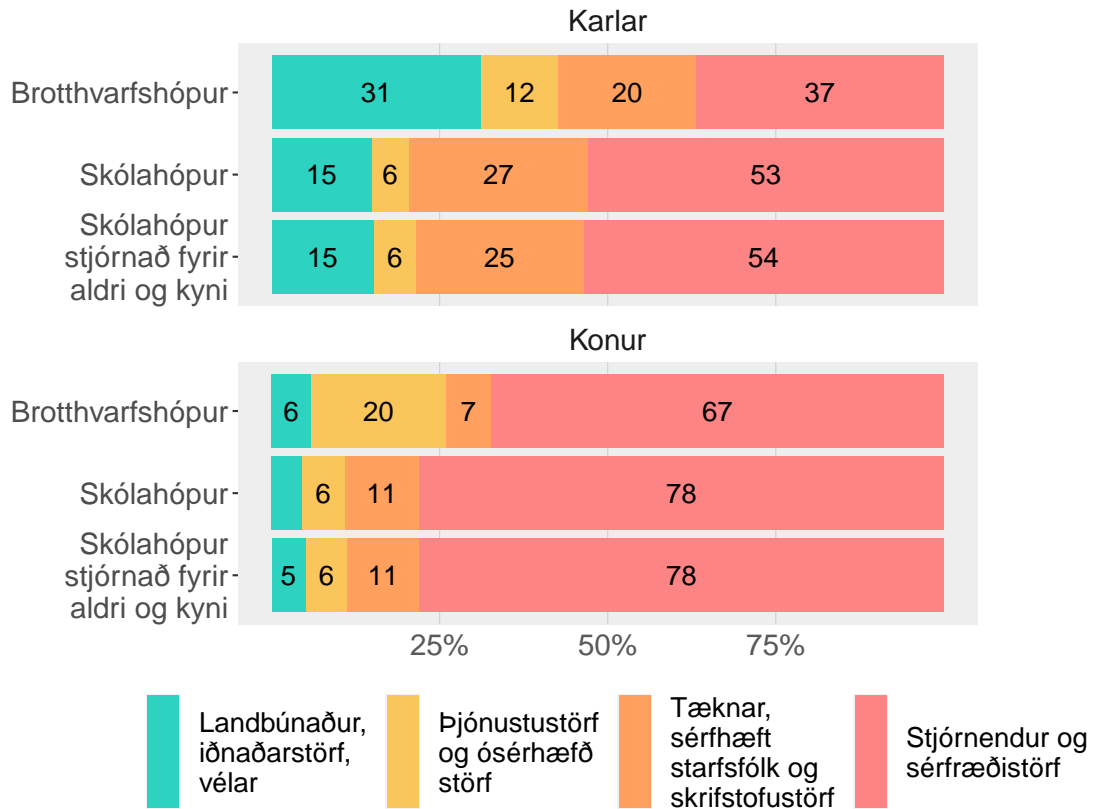
Ef þú gætir valið þér hvaða starf sem er, hvaða starf myndir þú kjósa?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Karlar og konur

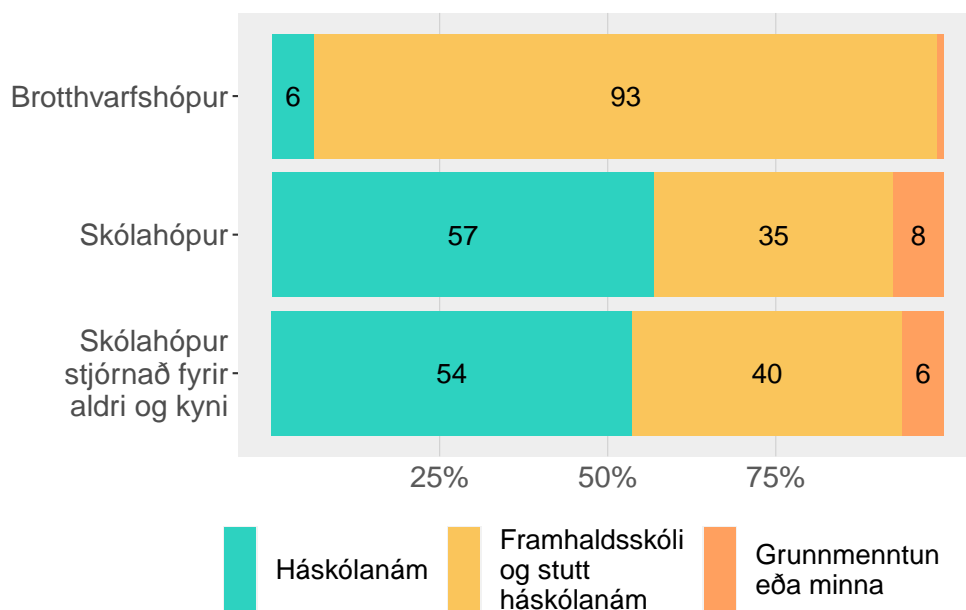
Ef þú gætir valið þér hvaða starf sem er, hvaða starf myndir þú kjósa?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Draumanámið

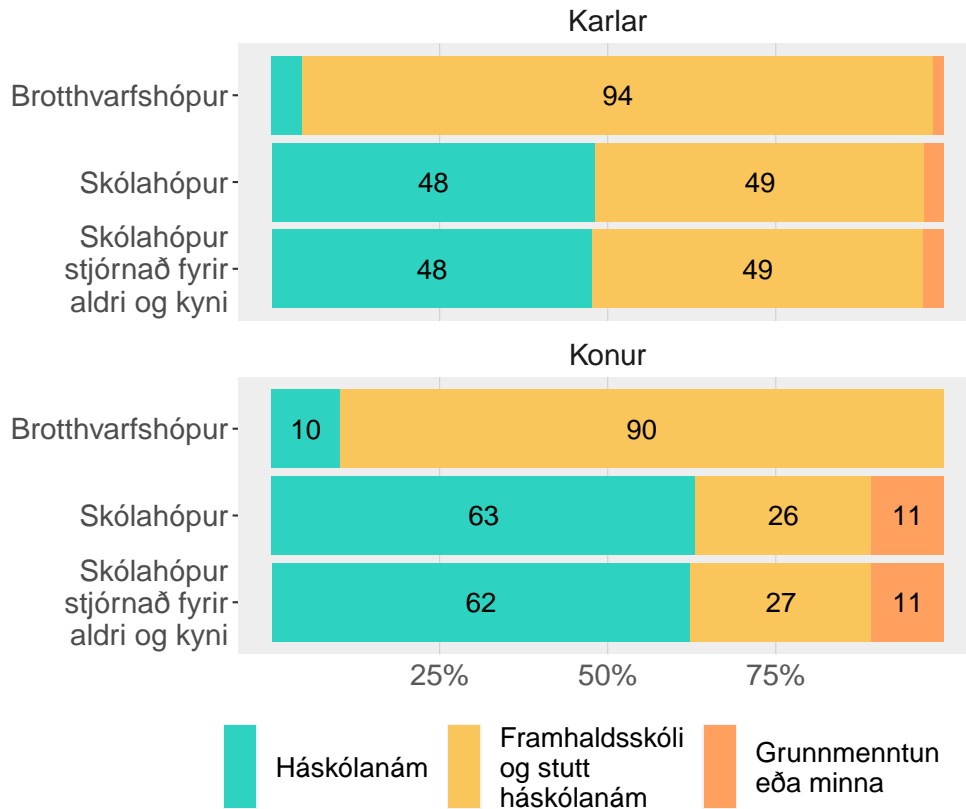
Hvaða nám var það sem þú vildir stunda en fékkst ekki?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

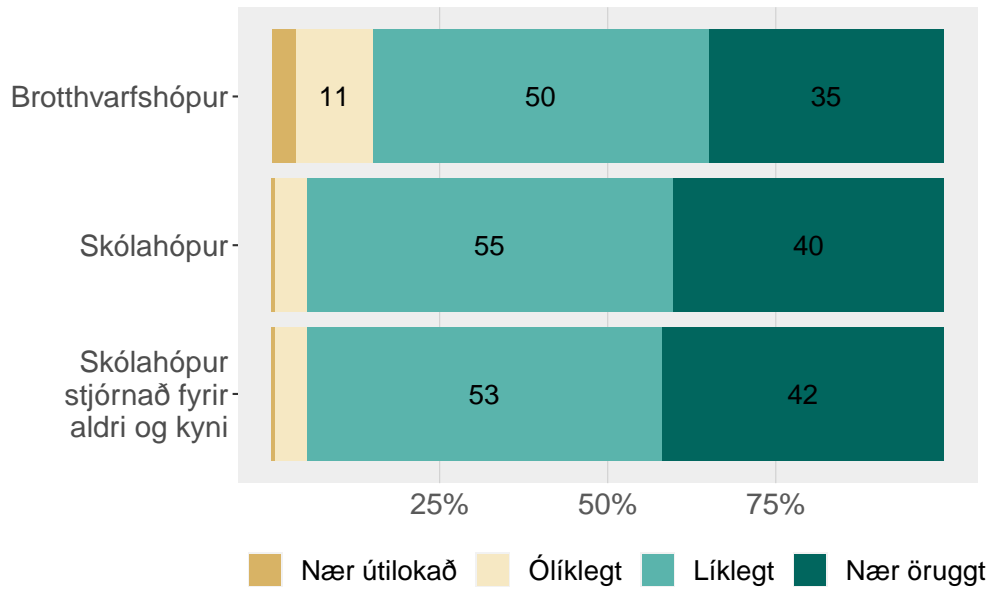
Hvaða nám var það sem þú vildir stunda en fékkst ekki?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Starf sem er skemmtilegt þegar þú verður 30 ára

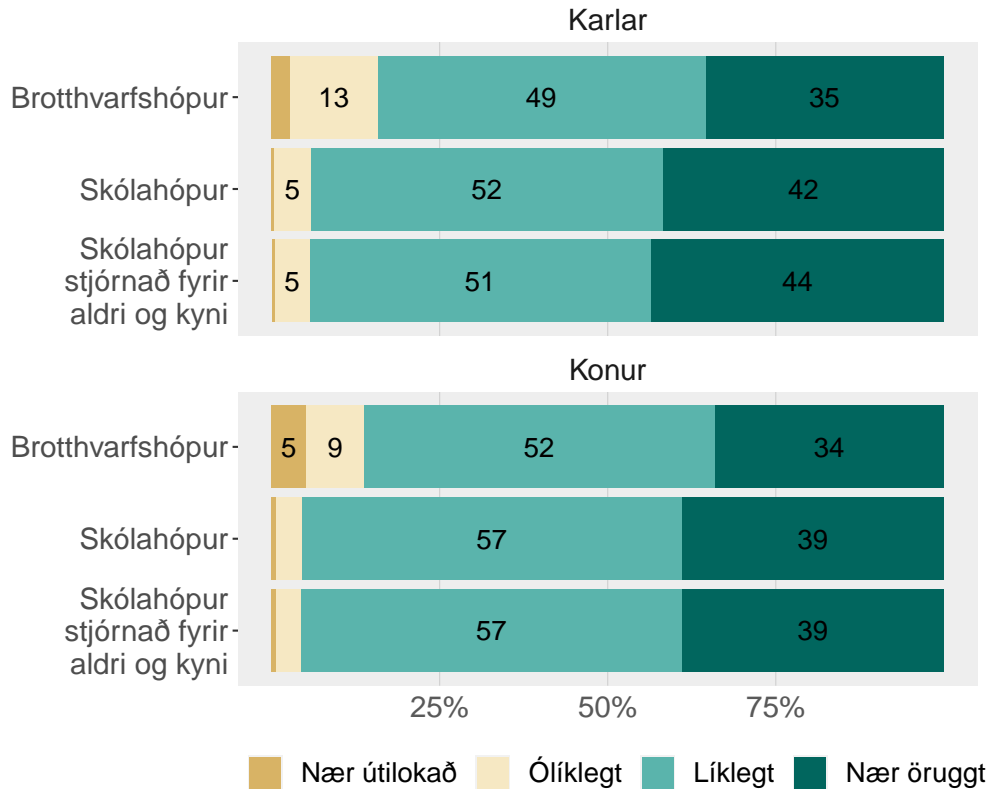
Hvert af eftirtöldu lýsir því best hversu líklegt þú telur að þú verðir í starfi sem þér finnst skemmtilegt þegar þú verður 30 ára

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

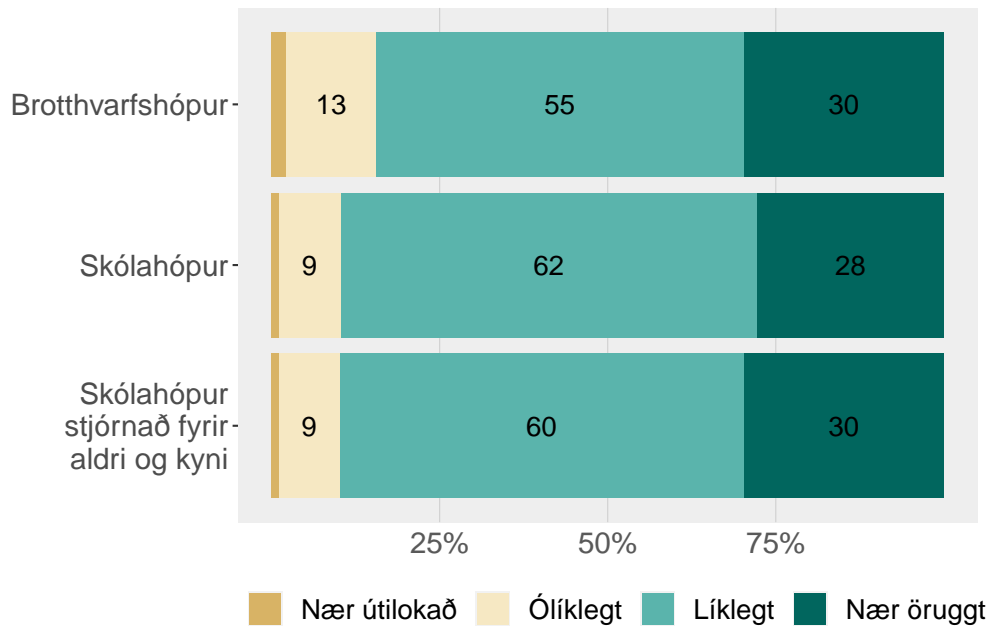
Hvert af eftirtöldu lýsir því best hversu líklegt þú telur að þú verðir í starfi sem þér finnst skemmtilegt þegar þú verður 30 ára

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Góð laun þegar þú verður 30 ára

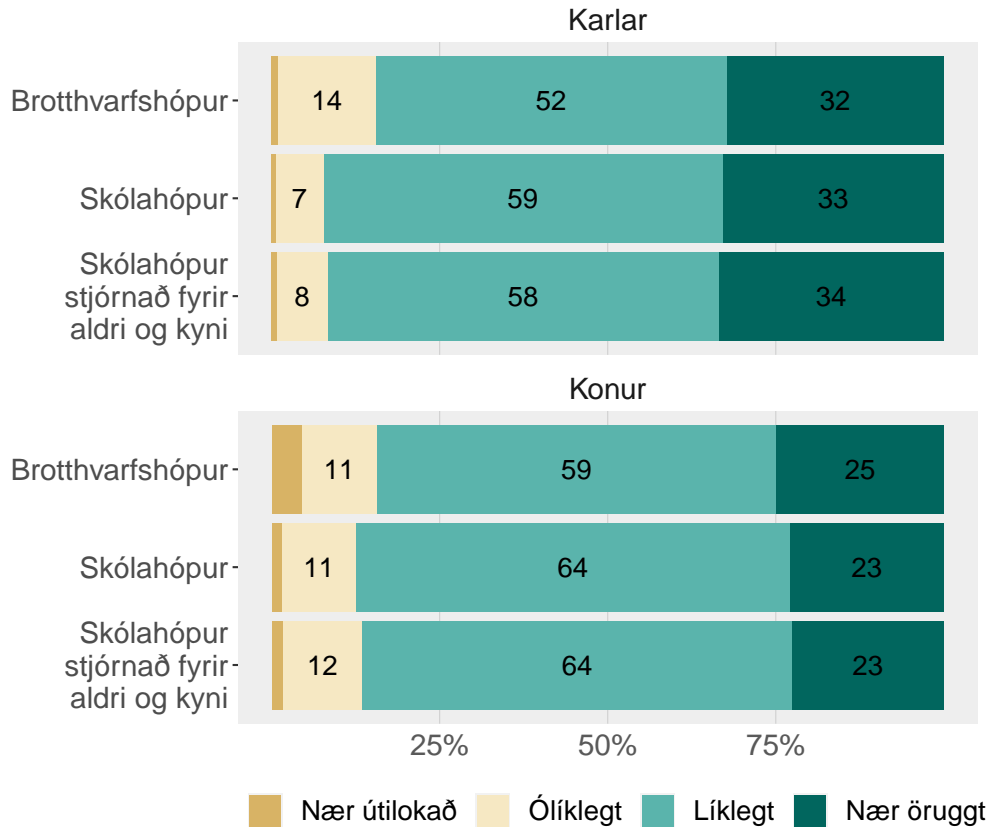
Hvert af eftirtöldu lýsir því best hversu líklegt þú telur að þú hafir góð laun þegar þú verður 30 ára

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

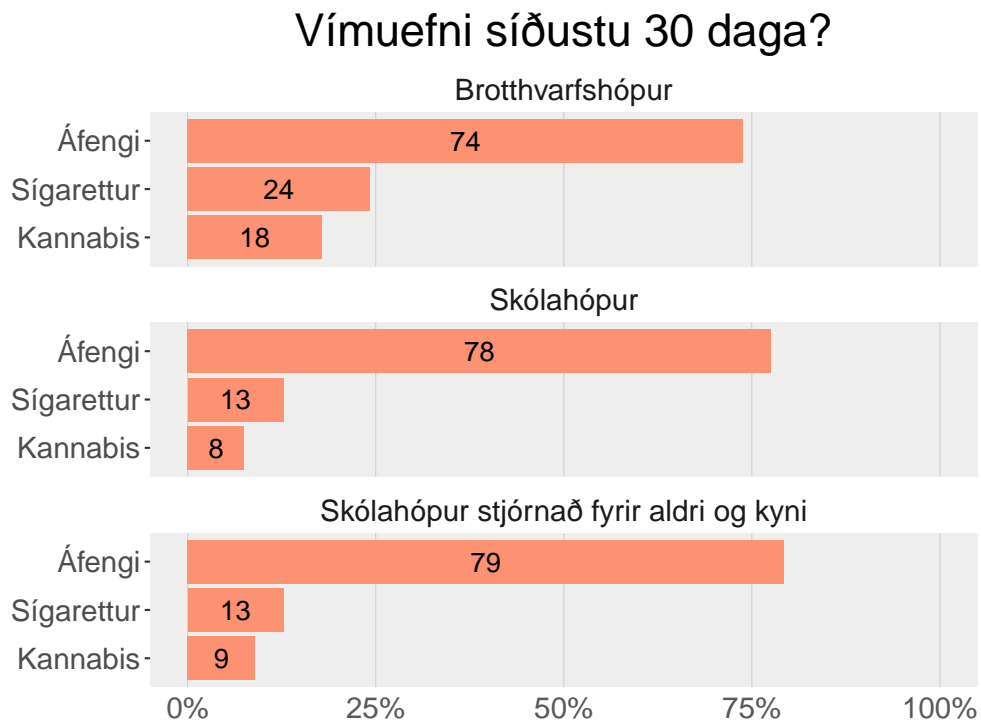
Hvert af eftirtöldu lýsir því best hversu líklegt þú telur að þú hafir góð laun þegar þú verður 30 ára

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

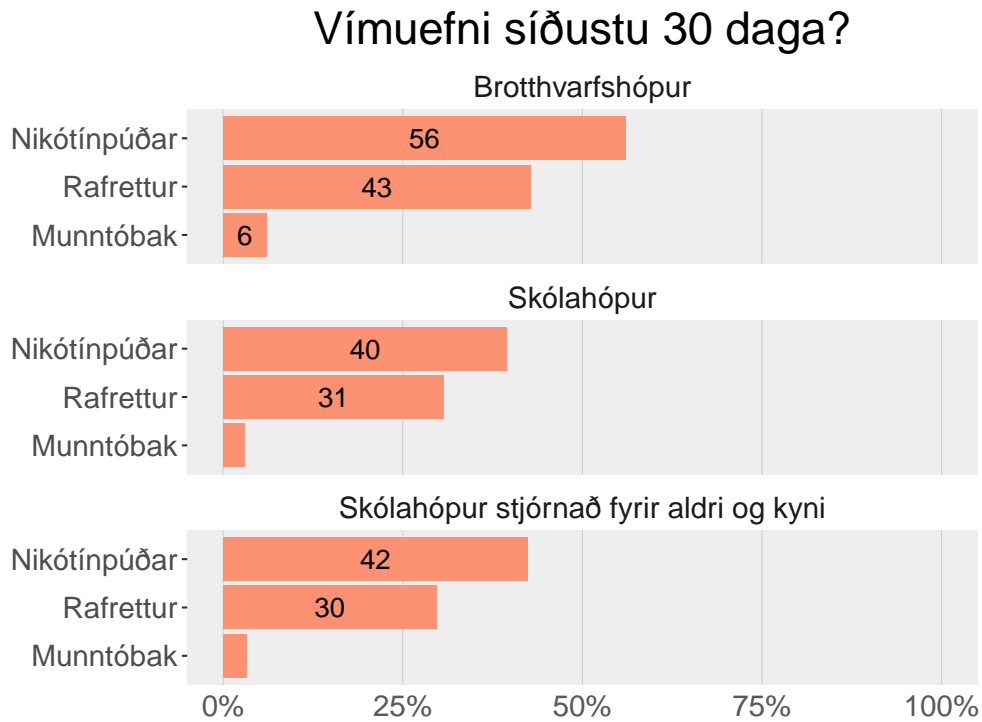
Vímuefni

Áfengi, sígarettur, kannabis

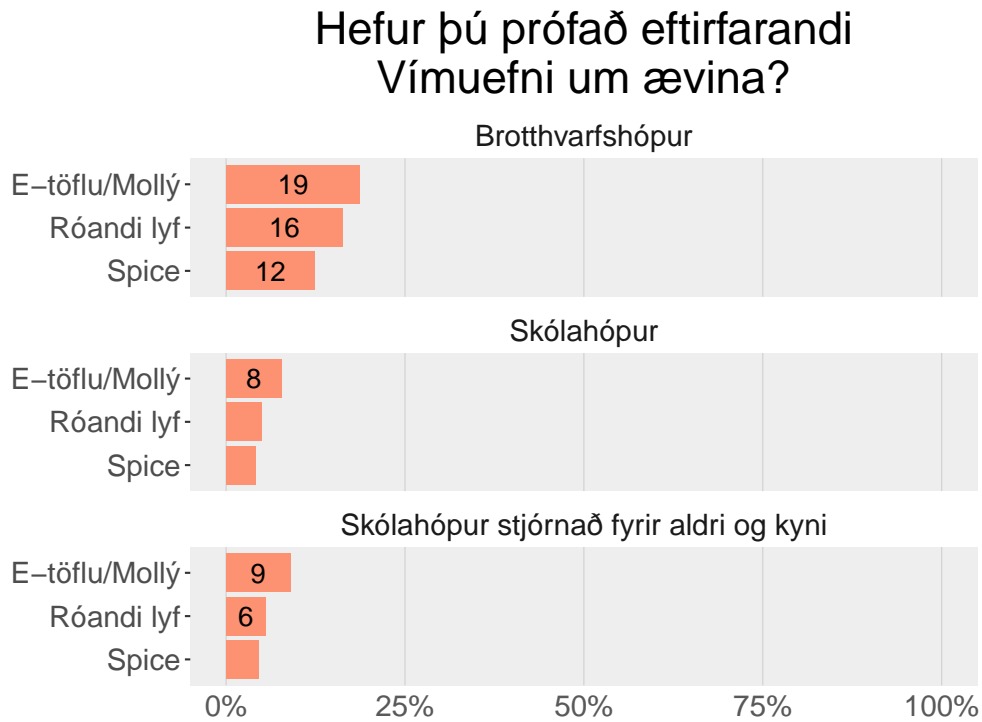
Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Nikótínþúðar, munntóbak, rafrettur

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

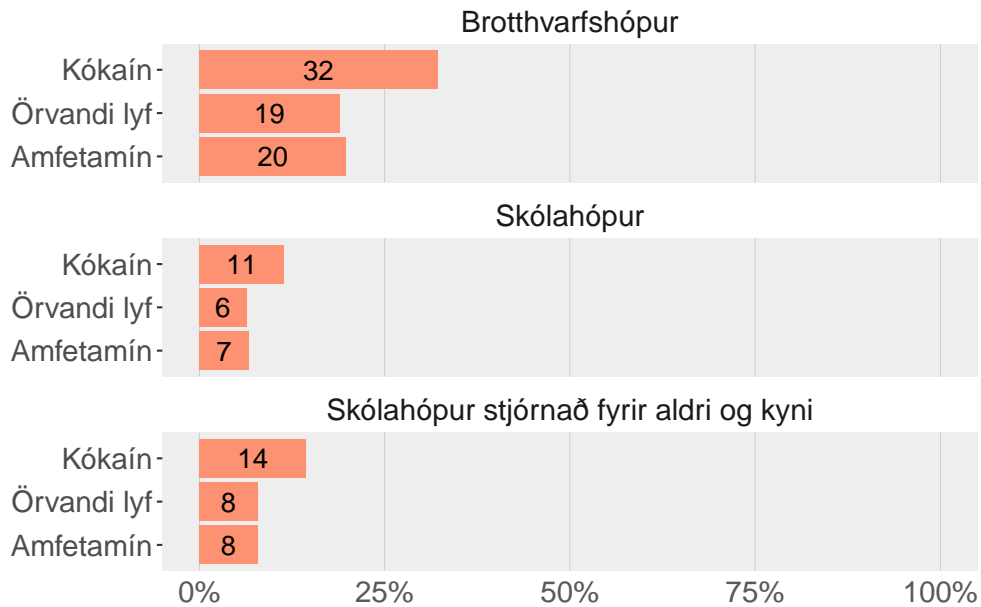
E-töflur/mollý, spice, róandi lyf

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

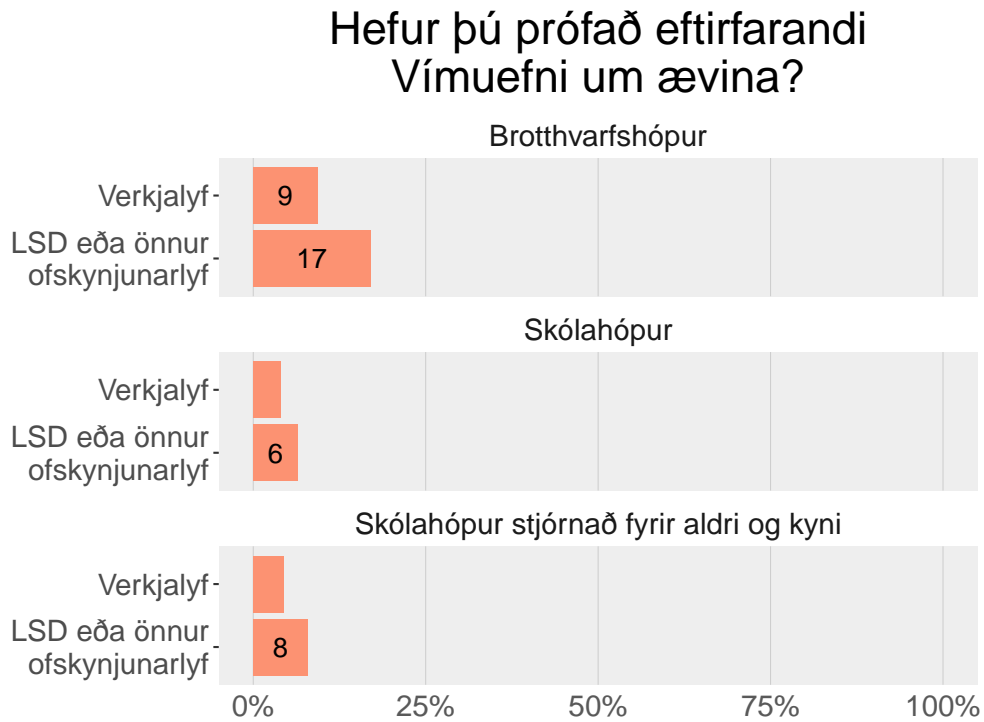
Amfetamín, örvandi lyf, kókaín

Hefur þú prófað eftirfarandi
Vímuefni um ævina?

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Verkjalyf, LSD eða önnur ofskynjunarlyf

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.